

941.032.1

В 98

† ГЕОРГИ ДРАЖЕВЪ

Бунтовникъ и председателъ на Ямболския Революционенъ Комитетъ,
роденъ на 26. IV. 1848 г. и обѣсенъ за свсбодата на 29. VI. 1876 г.

3222-110-1-1
20
ИНВ. № 2195

ЯМБОЛСКИ ПАТРИОТИ

по

ДУХОВНОТО И ПОЛИТИЧЕСКОТО НИ ВЪЗРАЖДАНЕ

(1820—1876)

съ

БИОГРАФИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ И СПОМЕНИ

изъ живота на обеснитъ презъ 1876 година 29 юний
ямболски революционери: Георги Дражевъ, Захарий
Величковъ, Атанасъ Кратуновъ, Жяко Андрейвъ и
тайния комитетски съветникъ Ат. М. Кожухаровъ

отъ

НИКОЛА А. ВЪРХОВСКИ.

Закон. № 2687

И преработено и допълнено издание.

ИЗДАВА

Печатница „Свѣтлина“ — Марангозовъ

ЯМБОЛЪ

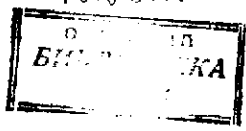
№ 585 — 1928

Ж.р
9415
394

9415.07/08

Правото за препечатване си запазва автора.

162,852

ПРЕДГОВОРЪ.

Когато всичко българско тлѣше и гниеше подъ непоносимото турско робство и България, току речи бѣ заличена дълго време — цѣли петъ вѣка — отъ картата на Европа, часа на свободата бѣше ударилъ и петвѣковния робъ ритна и счули оковитѣ и на среща му, като видение, блесна лъча на свободата.

Двойното робство, което тегиѣше цѣли петъ вѣка надъ българския народъ, робство, подъ гърци и турци въ икономическо, духовно и политическо отношение, въ което робство, отъ една страна фанариотския еленизъмъ се стремеше да погълне току-речи цѣлия български народъ и заличи името му отъ историята, а отъ друга — турската власть, която натискаше българитѣ въ положението на една безправна рая, като я лишаваше отъ всички свѣтовни блага и свободи, собственостъ, дори честь и животъ, стѣгаше народния духъ и притяпяваше у българина съзнанието.

И, макаръ борбата срещу двойното иго да се смѣташе прѣко силитѣ на единъ петвѣковенъ робъ, но тя се води противъ безброй несполуки и разочарования, съ рѣдко въ историята на народитѣ постоянство и търпение, мъжество и героизъмъ: свободолубивиятъ българинъ бѣше хукналъ изъ Балкана да търси съ мечъ и пушка свободата на своята родина.

Презъ онѣзи тѣжни времена, въ сърдцето на всѣки българинъ думата «свобода» звучеше като остъръ викъ отъ национална горестъ, а спемнюването му — отъ неговото славно историческо минало, бѣ достатъчна искра да го пробуди и тикне въ борба да възроди народа си.

Идеала — освобождението на България, който крепѣше и въодушевляваше духа на българина, не бѣше егоистична любовъ, не героизъмъ и слава, а идеалъ — светъ.

Новата ни политическа история, особено по политическото ни възраждане, е пълна съ велики епохални дати, обаче, нито една дата не е тъй ценна и паметна, както тъйзи съ спомени по принесенитѣ жертви за свободата на българския народъ.

За освобождението на татковината, нуждни бѣха неизброими жертви. Трѣбваха хора съ пламенна вѣра и национална гордостъ, трѣбваха хора борци — герои, калени патриоти и самоотвержени апостоли, които да не жаятъ нищо свѣтовно, а чрезъ перо, проповѣди и юначество да загинатъ за освобождението на майка България.

А такива български чада въ тогавашна робска България имаше въ изобилие.

Огъ плеадата борци, като: Раковски, Л. Каравеловъ, х. Димитъръ, Ст. Караджата, Хр. Ботевъ, Вас. Левски и пр. и пр., които подготвиха и доведоха възстанието презъ 1876 година и които славно загинаха въ борбата по политическото ни възраждане, отъ робска България никнѣха все нови и нови сили, вдъхновязани отъ дълбока обичъ къмъ отечеството и отново подемаха и водѣха борбата, докато изнесоха тържеството на народната кауза — *Свободна България*.

Българинътъ знаеше, че ще бжде поваленъ отъ турския куршумъ въ нѣкои дебри и усон, знаеше, че ще бжде хѣрленъ въ крепости и зандани и найсетне обесенъ, обаче, зародилото се въ него съзнание за свободенъ животъ не можеше да бжде унищожено, а го крепѣше и тласкаше къмъ свещения идеалъ — свободата.

Когато си спомнимъ за извоюваната свобода и свободата, на която се радваме днесъ, свобода въздигната върху коститѣ и заслугитѣ на народнитѣ ни дейци, не можемъ, освенъ съ горестъ на душата си, да си спомнимъ онѣзи тѣжни времена, съ тежкитѣ вериги на робството. Едно само възпомяване, единъ само бѣгълъ погледъ върху тежкото и непоносимо положение, въ което бѣше поставена робска България подъ турското иго, е достатъченъ да си

представимъ силнитѣ и могъществени причини, които сж заставили българина да напусне тихия и спокоенъ животъ и да се опълчи противъ вѣковния си врагъ. Нека се принесемъ мислено въ ония ужасни времена на робството и предъ насъ ще се обрисова и ще изпъкнатъ съ всичката си ясностъ, онѣзи кървави сцени и картини, които извикаха самоотверженнитѣ борци, които показаха нечувано мъжество и извършиха подвигъ, който е достойние за хора съ горещъ патриотизъмъ, съ смѣлъ и решителенъ духъ, на хора, които сж се пожертвували на олтаря на народната ни свобода.

Следъ това кратко встъпление, азъ влизамъ въ ролята си, за която съмъ се нагърбилъ да изпълня, като заявявамъ, че моята целъ е да свържа живота на едни истински революционери — съзаклетници, покойнитѣ: Георги Дражевъ, Захарий Величковъ, Атанасъ Кратуновъ, Жеко Андреевъ и пр. и пр. покойници и живи ратници, които прекарвали живота си въ борби и мъки съ действителнитѣ факти, представляющи истинската физиономия на оня редъ отъ събития, които ще освѣтляватъ страницитѣ отъ нашата нова история.

Патриотитѣ — герои, по възраждането ни, всѣкога трѣбва да бждатъ предъ очитѣ ни като титани.

Самуилъ Смаилсъ казва: «Деятелността на великитѣ хора е здравъ паметникъ на човѣческата енергия, човѣкъ умира и се загубва, но мислитѣ и дѣлата живѣятъ подиръ него и предаватъ сила и печатъ на неговата народностъ. Духовната страна на неговия животъ се предоставя презъ дълги вѣкове и съдѣйствува въ образуването на характера на последующитѣ поколения. . .»

Другъ единъ съвремененъ поетъ казва:

«Който не умѣе да колѣнчи предъ пламенната любовъ на борцитѣ за свободата, той не носи въ гърдитѣ си сила отъ нищо велико и който предъ тия герои не чувствува признателностъ, той не обича щастieto на своя народъ и не е тѣжилъ за неговитѣ нещастия».

Националността въ историята винаги сж оставяли спомени на хора, които сж се жертвували за свободата на своето отечество.

Народъ, у който не е развито национално самочувство, за него нѣма поле за народни идеали, нито пъкъ за каквито и да било културни нужди.

Ямболе! каква нѣща има да се пишатъ за тебе! Ти си музей отъ старини. Въ тебъ безследно сж загинали безброй исторически работи. Ще дойде день, когато твоитѣ обитатели ще съзнаятъ важността на старинитѣ ти, но ще бжде късно.

* * *

Материала по съставянето на настоящата книга съмъ събралъ дума по дума отъ нѣкои живи съвременници — възстанници, отъ хора които сж слушали за подвизитѣ и дѣлата на починали ратници и разни исторически съчинения, споменувачи участието на ямболци по двойното ни възраждане.

Да се събере по такъвъ начинъ материалъ и да се съчини едно историческо и биографическо описание следъ дълго минало време, за менъ бѣше доста трудно, обаче, азъ се решихъ и предавамъ въ рѣцетѣ на читателя настоящия си скромень трудъ съ надежда, че тѣзи, които охотно четатъ бунтовнически книги, ще се окуражатъ и напишатъ (sic) нѣщо по-исторично за Ямболъ.

гр. Ямболъ, юний 1910 год.

М. А. Върховски.

Забележка. Понеже предметната история по своето патриотично съдържание не стана достояние на голѣма частъ отъ нашето гражданство, по настояване на видни наши съграждани отъ града и провинцията, решихме да издадемъ II-ро преработено и допълнено, отъ същия авторъ, ново издание.

Първи ямболски войводи¹⁾. Въвеждане на български езикъ въ училищата. Български учители.

Идеята за освобождението на България, чрезъ едно общо възстание, се бѣ появила у нѣкои ямболски граждани още презъ 1820 година. Първия борецъ отъ Ямболъ е билъ хайдуть Георги Гарабчи. Когато станалъ около 25 годишенъ момъкъ, Георги образувалъ една малка чета, съ която презъ 1821 година тръгналъ по Сакаръ планина. Чрезъ своитѣ нѣколко героични подвизи — обирание на хазната, идяща за Одринъ, убиването на около 30 души турци-угнетители — той стана прочутъ изъ цѣло одринско и отъ Одринъ нѣколко пѣти валията изпращалъ запити и войска, за да го уловятъ или убиятъ, но всичко било безуспѣшно. Свърталището му било Вакъвския манастиръ и Бакаджика.

Въ сжщото време (1823—1829 година) другъ ямболски войвода, Будакъ Стоянь (Буюкду войвода), заедно съ хайдуть Велко, сж върлували въ Странджа планина и убивали тиранитѣ турци. Презъ 1830 година въ бургаско, каваклийско и лозенградско е ходилъ Дагдж Стоянь. За него се говори, че е билъ много щедъръ, но сжщевременно и много отмъстителенъ. Той е подарилъ на Вакъвския манастиръ «Св. Троица» нѣколко хиляди гроша и после, като се научилъ, че паритѣ сж злоупотрѣбени отъ игумена, една вечеръ напада игумена и го заклава. Говори се още, че еднажъ, когато нѣкой си байрактаръ-оглу Исмаиль Ходжа, който билъ главатаръ на едно еничерско отдѣление, дошелъ въ Ямболъ и се установилъ въ кѣщата на дѣдо Костаки,²⁾ на когото снаха му била доста красива и млада.

Агата, следъ като настанилъ въ други кѣщи другаритѣ си — еничери, нахранилъ се и си позволилъ да се подиграе съ честята на младата жена въ присѣдствието на мъжа ѝ. Въ кѣщата на дѣдо Ко-

¹⁾ Княжество България часть II стр. 209 и 213.

²⁾ Дѣдо Костаки (Константинъ) е билъ чичо на Панайотъ Стояновъ Кривия-дикъ. Автора.

стаки него день гостувалъ и Дагъж Стоянъ. Той възмутително изобличилъ Исмаилъ Ходжа, обаче, за тази си дръзка постъпка получилъ силенъ ударъ въ ржката си. Дагъж Стоянъ превързалъ ржката си, грабналъ оржието си да убие турчина, обаче, турчина избѣгалъ. Войводата се впусналъ по диритѣ му, застигналъ го, убива него и 20 души еничери.

Презъ 1844—1848 година е ходилъ въ дедеагашко и после въ ямболско и Сливенския Балканъ войводата Кара Добре, сжщо ямболчанинъ. Кара Добре¹⁾ най-много е върлувалъ въ Сакаръ планина. Прославилъ се съ нѣколко убийства на кърсердари, особено съ убиването на юзбашията Арабъ Амедаа, който билъ изпратенъ отъ Одринъ да го преследва. За Кара Добре се говори, че той нападналъ едно отдѣление конница отъ башибозуци, които били завлѣкли една мома отъ с. Пандаклий и я водили на конь въ Одринъ да я потурчатъ. Като избилъ турцитѣ, между селата Вакъвъ и Татаркъой, освободилъ момата и я предалъ неповредена на родителитѣ ѝ.

Следъ тѣзи войводи идатъ Александъръ Николовъ и Дѣдо Желю.

Разказва се, че прѣвъ 1868 година войводата Дѣдо Желю се готвилъ да замине съ четата си за Сливенския Балканъ, за да се съедини съ Панайотъ Хитовъ, ходилъ при Дражо хаджи Георгиевъ да иска да му достави 25 чифта царвули и толкова кожени чанти. Дѣдо Дражо, вследствие на много претрупана търговска работа презъ нея година, отказалъ да изпълни молбата на Дѣдо Желю и, когато последния излѣзълъ отъ дюкяна, Георги Дражевъ се запхтилъ подиръ войводата и, като го стигналъ, попиталъ го защо му сж толкова царвули и чанти. Дѣдо Желю, за да удовлетвори любопитството на Г. Дражевъ, казалъ: «ще обуя юнацитѣ си и ще ги поведе въ Балкана да колимъ турци». Георги Дражевъ извадилъ отъ джоба си 20 лири, вржилъ ги на войводата, обаче, той не ги взелъ, като казалъ: «пари азъ имамъ, само че нѣмамъ време и

¹⁾ Българско княжество часть II стр. 220.

възможност да доставя тѣзи нѣща. Въ тебе азъ виждамъ нѣщо необикновено и вторий пжть ще те взема при менъ. Ти не си роденъ да живѣешъ въ града, а — въ Балкана».

Действията на такивато горски юнаци, наричани хайдутѣ, събуждали народния духъ. Оттегляването на Дибича презъ 1836 година и новото фанатизирано настроение на турцитѣ, които на ново се показали противъ българитѣ до толкозъ свирепи, щото българина не смѣялъ да излѣзе на полска работа, караха българитѣ да търсятъ срѣдство за избавление.

Идеята за просвѣта отъ день на день растѣла. Презъ 1832 година за пръвъ пжть се въвѣло български езикъ въ училището при църквата «Св. Троица», отъ калугерина даскалъ Терапионъ¹⁾. Той ималъ голѣма почитъ отъ гражданитѣ и чрезъ своитѣ църковни проповѣди, държани на български езикъ, билъ спечелилъ симпатитѣ на цѣлото ямболско българско население.

Сношавалъ се е съ побуднитѣ младежи и каралъ ученицитѣ си да поздравляватъ по Великдень съ думитѣ «Христосъ Възкресе», а не — «Христосъ анести».

Това, обаче, не траяло дълго време. Нѣкой гърчеющи се чорбаджии българи, насъскани отъ енорийскитѣ свещеници, които явно роптаели и негодували отъ изучаването на «варварския езикъ», изпѣдили още същата година Терапиона и на негово мѣсто условили за учитель Апостоль Куртевъ, съ задължение да преподава на грѣцки езикъ.

Едновременно съ даскалъ Апостоль били условени за учители при «Свети Георгиевското» училище и двамата братя даскали хаджи Димитъръ и хаджи

---

¹⁾ Този учитель билъ македонецъ и пътувалъ за Русия. Презъ пребиванието си въ града ямболци го съгласили и условили за учитель.

Нѣкои стари хора разправятъ, че уволнението му станало вследствие на лиянствуване. За подигравка наричали го «шарапъ-иченъ» — «винопиецъ».

Сотиръ п. Панайотови, съ същото задължение — да преподаватъ на гръцки езикъ.

До 1840 година въ училищата се преподавало на гръцки езикъ.

Презъ 1841 година ръководителитѣ на българщината на ново се раздвижили и усилено почнали да пропагандиратъ идеята за въвеждане на български езикъ въ училищата. За постигане на целта тѣ избрали и условили за дветѣ български училища Сжби Колевъ, Сава и Мина Карнобатлии за «Св. Георгиевското» и Маринъ Ст. Вѣтровъ и Панъйотъ Бѣлчоолу за «Св. Троическото». Следъ тѣзи учители сж учителствуваели още: Ив. п. Стефановъ, Ст. п. Бѣлчевъ, попъ х. Тодоръ и Тоти п. Драгиевъ. (1844—1846 година).

Здрава основа — въвеждане на български езикъ въ училищата се положило отъ учителя Добри Чунтуловъ¹⁾ презъ 1847 година.

Пръвъ опитъ за образуване на чета. Планъ за набавяне материални сръдства. Резултата отъ убийството на сливенския кадия Али Ефенди.

Следъ подписаане на Парижкия договоръ, 1856 година, чрезъ койго Турция се задължаваше да облегчи положението на християнското население въ държавата си, управлението въ империята вървеше по старому; грабежитѣ и кръвопролитията отъ день на день взимали все по-голѣми размѣри, а турския

¹⁾ Д. Чунтуловъ билъ условенъ за три години съ годишна заплата 12 хиляди гроша. Когато билъ поканенъ да се «хаирлациса» и подпише контракта, на общинаритѣ е казалъ: «вие уславяте мене, а пладите единъ вашъ добъръ съгражданинъ учитель». Азъ съмъ дошелъ тукъ да просвѣщавамъ, а не да помрачавамъ. Ако даскалъ Апостолъ до сега не се е научилъ да преподава на български, азъ неуспѣтно ще го подготвя. Ако условите и него и то не за 2 хиляди гроша, както до сега сте му плащали, а за 4 хиляди, ще остана и азъ.

Общинаритѣ, гледайки въ лицето на Чунтулова патриотизма, условили и даскалъ Апостолъ за 4 хиляди гроша.

фанатизъмъ, обладанъ отъ религиозна мания, мразеше и преследваше всичко християнско.

Нахлуването и заселването на черкезитѣ презъ 1857—1862 година въ България за последенъ пътъ убеди българина, че за него нѣма вече човѣшки животъ. И, като не бѣ вече възможно да се търпятъ убийства, кражби, безчестия и пр. золуми, почнало се да се търси изходенъ пътъ надъ неноснитѣ теглила.

Презъ 1859 година въ Ямболъ тайно живѣлъ съ нѣколко души сливенци Панайотъ Хитовъ. Въ кратко време той се сприятелилъ съ нѣкои граждани, ламтящи за народни подвизи. Таква сж били: Димитъръ Митраджиевъ, Аврамъ Каратощевъ, Панайотъ (Пачо) х. Георгиевъ, Андонъ Милковъ, Панайотъ Янкоолу и Никола Мавродиевъ.

Д. Митраджиевъ, знаяки, че П. Хитовъ борави съ хайдутлукъ, предложилъ му да образуватъ чета и тръгнатъ по Балкана. За снабдяване на четата съ оржие се натоварили Пачо х. Георгиевъ и Андонъ Милковъ. Когато се пригответи всичко по въоръженieto, по общо съгласие на четата, състояща отъ 10 души, отъ които 7 души ямболци и 3 души сливенци, решило се да се убие сливенския кадия Али Ефанди и отъ паритѣ, които ще се обератъ отъ него, да се купя още оржие и да се събере по-голяма чета. Този планъ се осъществилъ, но не далъ очаквания резултатъ, защото единъ отъ дружината, сливанченина Кьоръ Киро се уловилъ отъ властта и изказалъ другаритѣ си. Правителството турило рѣка на всички участващи въ обира и убийството. Отъ съучастниците спасили се съ бѣгство Андонъ Милковъ и Аврамъ Каратощевъ, ямболци, и П. Хитовъ и хаджи Димитъръ сливенци.

Д. Митраджиевъ, Панайотъ Янкоолу, Христо П. Топаловъ, Никола Мавродиевъ и Пачо х. Георгиевъ били осъдени на вѣчни окови. Последний — за излежаване на наказанието си билъ изпроводенъ въ затвора на гр. Слищовъ и тамъ билъ убитъ отъ една граната, паднала въ затвора, когато руситѣ бом-

бардирали града през последната руско-турска война.

По това убийство, освен загиналитъ въ затвора 50 души и други 50 души заточени въ вѣчно робство, пострадали сж и други сливенски гърждани, около 200 души, отъ които мнозина сж лежали въ затвора повече отъ две години. При карането на осжденитъ въ заточение, нѣколко младежи отъ Сливенъ и Ямболъ по пжтя избѣгали ¹⁾.

Идването на Георги С. Раковски въ гр. Ямболъ. Основаване на българско читалище. Пръв революционенъ комитетъ въ Ямболъ.

Презъ 1858 г. въ Ямболъ е дохождалъ Георги С. Раковски и гостувалъ две денонощия въ кжщата на Петъръ Коняровъ Марангоза. По покана на Раковски, се свикало вечерно време тайно събрание въ кжщата на дѣдо Дражо, въ което сж участвували: х. Василь, Дочо Ивановъ, Илия Хавузовъ и учителя Иванъ п. Стефановъ. Въ това събрание Раковски говорилъ за нуждата отъ просвѣта, за скорешното освобождение на България и поканилъ присѣтствующитъ да работятъ енергично и патриотично за премахането на грѣцкия езикъ отъ църквитъ и училищата. За постигане на целъта Раковски препорж-

¹⁾ Плана по убийството на кадията, както споменахме по-горе, е скроенъ въ Ямболъ съ патриотическа целъ.

Г. Димитровъ, въ книгата си «Княжество България», часть II стр. 222, отдава и приписва това злодеяние на П. Хитовъ и строго го осжда. Ние не претендираме за първенство, а изтъкваме единъ исторически фактъ, който, ако е осждителенъ, да се припише на ямболци, а не на сливенци.

Д. Мавродиевъ и Андонъ Милковъ избѣгали въ Влашко. Презъ 1860 година влѣзли на ново въ четата на П. Хитовъ. Въ едно сражение, станало въ Хановската кория, ямболско, Д. Мавродиевъ билъ тежко нараненъ отъ околийския къръ-салмаджия Омеръ Ага и закланъ отъ другаритъ си. Следъ амнистията, презъ 1877 година, завърналъ се отъ заточение Аврамъ Каратошевъ и се помина въ 1881 година. За Андонъ Милковъ се говори, че се поминалъ въ Азия, дѣто излежавалъ наказанието си.

чалъ на лицата въ събранието ржководителитѣ на българширата да се събиратъ и съвещаватъ по-често и по всѣкъ какъвъ начинъ да се тудятъ въ града да се открие читалище. Обѣщаль да изпраща за читалището книги и вестници и за насърчение подарилъ на всички лица отъ събранието по единъ екземпляръ отъ него издадената книга «Горски пѣт-никъ».

Идеята за откриване на читалище била възприета отъ всички, обаче, тя се осществила едва презъ 1862 година, когато за учителъ въ Ямболъ билъ условенъ даскалъ Ради Колесовъ¹⁾.

Следъ основаването на читалището, даскалъ Ради се завзелъ и образувалъ революционенъ комитетъ, въ който влизали: Дражо х. Георгиевъ, Дочо Ивановъ, Петъръ Коняровъ и Маринъ Гайдаровъ. Председателъ на комитета билъ Ради Ив. Колесовъ. Този пръвъ революционенъ комитетъ не успѣлъ да даде очаквания плодъ, защото даскалъ Ради скоро се поминалъ (1862 година).

Първото българско читалище се помѣщавало въ една църковна стая при църквата «Св. Георги», а по-после въ «голѣмото училище»²⁾ при същата църква.

¹⁾ Вижъ биография даскалъ Ради Ив. Колесовъ, стр. 19, издание 1903 година, отъ Никола А. Върховски.

²⁾ Въ горния етажъ на «Св. Георгиевското» училище, въ северната стая, надъ вратата имаше надписъ съ съдържание: Благодетелно Българско Читалище, июлий 8. 1869 г. инд. П. Надписа е написанъ съ едри полуславянски букви.

Въ архивата на градското ни читалище «Съгласие» се съхранява въ запечатанъ пликъ единъ екземпляръ въ ръкописъ уставъ, състоящъ отъ два члена, отъ първото читалище открито презъ 1868 година.

Поискахме отъ библиотекаря да ни даде оригинала, за да снимемъ преписъ, който да помѣстимъ въ тази ни книга, обаче, отговори ни се, че трѣбва да искаме разрешение отъ г. председателя и само тогава можело да ни се даде. На основание категоричното постановление на чл. 24 отъ уставо-правилника на читалището, ние се оплакахме на г. председателя и го помолихме да заповѣда да се удовлетвори желанието, обаче, вмѣсто услуга, ние чухме отъ устата на г. председателя да ни казва, че, за да ни се даде преписъ, трѣбва да подадемъ заявление, на основание на което ще

До 1868 година читалищното дѣло куцало, а редовно почнало да отговаря на предназначението си презъ 1869 година, когато се избрало читалищно настоятелство отъ интеллигентни сили. Лицата, съставляващи първото читалищно настоятелство, сѣ били: председателъ, п. х. Тодоръ; подпредседателъ, даскалъ Атанасъ М. Кожухаровъ; касиеръ, Константинъ Г. Марангозовъ и членове: Парушъ п. Георгиевъ, Василь Русевъ и Колю Шестаковъ. Въ читалището, освенъ вестници, издавани въ онова време, се получавали и всички новоиздадени книги.

Патриотизма на българитѣ въ скоро време се обърналъ на национална гордостъ, а негодуванието и умразата противъ гърцизма вземалъ все по-голям размахъ.

Ржководителитѣ на българщината предвиждали настѣпающитѣ събития и казвали, че това, което е най-необходимо за отечеството, трѣбва да се приготвятъ просвѣтени работници и къмъ просвѣщението се впуснали много българчета. Едни отъ тѣхъ постѣпвали въ редовни училища, други взимали частни уроци, а трети ходили въ Търново, Елена и други градове да търсятъ просвѣта.

свика настоятелството да разреши въпроса: бива ли да ни се даде, или не. На възражението ни, че за подобни работи въ уставо-правилника нѣма членъ, посочихме му чл. 31, но «немой», та «немой!»

Въ другитѣ държави, когато се яви нѣкой историкъ, археологъ и пр. да изследва и събира сведения за нѣкой важенъ исторически или археологически предметъ, хората не само му услужватъ, но отдаватъ на таквото особена почитъ, устройватъ банкети, даже аташирватъ и ли (а, за да услужатъ на исканията имъ. А пъкъ у насъ, въ Ямболъ, предъ носа ни се намира единъ исторически документъ, чрезъ който нагледно и документално ще засвидетелствуваме деятелността на съгражданитѣ ни по възраждането ни, не ни се дава, трѣбва колѣнопреклонно да се молимъ на Петко или Стоянъ.

Другаде, таквото исторически документи хората факсимилиратъ, клиширатъ и ги поставятъ на видни мѣста да ги чете обществото, а у насъ се пазятъ въ запечатани пликове и не се даватъ преписъ, даже за исторически книги. Така е то, когато на чело на общенароднитѣ ни работи се поставятъ за ржководители селяни, макаръ тѣ и да бждатъ юристи.

Борба за и противъ българщината. Изгонване на гръцкия владика отъ Ямболъ. Арестувани и изпратени първенци въ Одринъ.

Презъ живота и упорита духовна борба, която доведе 28 юлий 1870 година — сгромолясането на фанариотското гръцко иго и припознаването единството на българската народностъ въ турската империя, ямболски дейци сж били: хаджи Василь, дѣдо Дражо, попъ Михалъ, Дочо Ивановъ, дѣдо Митю Карагьоза, попъ х. Тодоръ, Георги Мандровъ, Дръ Иванчо х. Василевъ, Василь Русевъ, Илия Хавузовъ, Георги Михалакьоолу, Парушъ п. Георгиевъ, Петко Гакевъ, Петъръ Коняровъ Марангоза, Андрея Минчикьоолу и др.

Противъ народната борба, водена отъ спомнатитѣ патриоти, защитници на гръцката кауза, едни косвено, а други лично, сж били: икономъ попъ Филипъ, х. Панайотъ Варемеза, дѣдо Димо Василчолу, дѣдо Петко Бояджиевъ, х. Илия х. Златевъ, Панайотъ Ив. Бѣлчолу Ходжата, х. Георги Паламидовъ, Гаки х. Андреевъ и др.

Борбата по черковния ни въпросъ се е водила твърде ожесточено. Действующитѣ лица за и противъ еленизма, били излѣзли отъ границитѣ на всѣко човѣшко достолепие и моралъ.

Гърчеющитѣ се българи, покровителствавани отъ нѣкои мѣстни бейове, обикаляли отъ къща на къща да увещаватъ и усмиряватъ народа, да се не бунтува противъ гръцкото духовенство, защото въ противенъ случай «града лошо щѣлъ да пати».

Презъ 1863 година завърналъ се въ отпускъ отъ Цариградъ съгражданина ни Дръ Иванчо х. Василевъ. Неговото пребивание тукъ, въ най-голѣмия разгаръ на църковния въпросъ, било триумфъ за ратницитѣ противъ гърцизма. Доктора въ скоро време схваналъ положението и се поставилъ на чело на движението. «Моето желание», казалъ доктора, е да вида отечеството ни освобождено отъ гръцкото духо-

венство и въ църквитѣ ни да се чете езика, който ние говоримъ и разбираме».

Това свое желание, което доктора сърдечно изказвалъ предъ противникитѣ на българщината, възбудило и стресквало мнозина отъ гърчещитѣ се и съчувствието спрямо него отъ день на день растѣло.

Извѣстѣло се, че одринския владика Кирилъ¹⁾ по случай именния день на църквата «Св. Георги ще посети Ямболъ.

Това известие двойно разтревожило населението въ града. Гърчещитѣ се българи на чело съ икономъ попъ Филипъ почнали да правятъ приготовления за тържествено посрещане на владиката. Отъ друга страна, патриотитѣ българи, въ частни и публични събрания, вземали решения за недопускането на владиката да влѣзе въ църквата. Борбата за националиститѣ презъ него време била голѣма спънка въ училищно и църковно отношение, обаче, идеята на борбата била тогава велика и правдата възтържествувала върху българската кауза:

Срещу Великденъ по инициативати на общинаритѣ и читалищното настоятелство се свикало публично събрание и се взело решение, да се съобщи на владиката въ Одринъ да не стѣпва въ Ямболъ,

---

¹⁾ Слщия владика, презъ 1861 година е служилъ въ слщата църква и въ една речъ, държана отъ него на турски езикъ, се произнесълъ така:

«Християларъ! Сизъ диннизденъ дишаръ чикъюрснъзъ. Екюзъ, хайванъ икенъ, сахбисини ве ерини билиръ. Бейгиръ да, она кеза, сахбини танъръ. Фекатъ сизъ, инсанъ икенъ, не еринизи билиюрснъзъ, не сахбинизи танъюрснъзъ. Сизъ, хайванларденъ, даха алчакъ биръ шей синъзъ».

Преведена на български:

«Християни! Вий отъ вѣрата си навънъ излизате. Вола, като е добитъкъ, господаря и мѣстото си знае. И коня, също като него, господаря си познава. Но вий, хора като сте, нито мѣстото си знаете, нито господаря си познавате. Вий, отъ добитѣцитѣ, още по-долно нѣщо сте». Тази частъ отъ речта на владиката буквално ни я предаде Парушъ п. Георгиевъ. На онова време богомолцитѣ останали кръвно обидени, но българското търпение глътнало обидата.

защото българитѣ категорически се казватъ отъ да припознаватъ патриаршията за свое духовно началство и него, владиката, за свой духовенъ началникъ. Това си решение събранието съобщило на владиката, каймакамина и сливенския мютесарифинъ. Последния погледналь на това действие подозрително и е идвалъ въ Ямболъ да изучи и изследва подробно въпроса и мотивитѣ за неприпознаването на патриаршията и недопушането на владиката да посети Ямболъ.

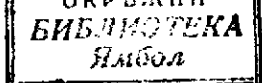
Следъ пристигането си мютесарифина поканиль по четири души отъ водителитѣ на дветѣ страни и следъ дълги увещания, убедилъ странитѣ, първитѣ да не посрѣщатъ владиката, а вторитѣ да допуснатъ владиката въ църквата да служи. Това съглашение се оформило и се подпечатало отъ дветѣ страни, а каймакамина се натоварилъ да съобщи решението на владиката и да гледа изпълнението му.

На 20 априль сутринята се представили предъ Дръ Иванчо, х. Василь и дѣдо Дражо трима души гърци отъ Каваклий и молили, отъ името на владиката, споменатитѣ лица да усмирятъ гражданитѣ и да допуснатъ посещението на владиката, за извършване на архиерейска служба.

На 22 априль владиката идящъ отъ Каваклий, окръженъ отъ 4 души суварии, безъ посрѣщане, стигналъ въ Ямболъ и слѣзаль въ кжщата на х. Панаютъ Варимеза. Следъ вечерната владиката поканиль противницитѣ си на «ракж кефи» въ кжщата на п. Филипъ, обаче, на поканата никой не се отзоваль.

Вечерята, въ кжщата на дѣдо Дражо се свикало тайно събрание и, въпрѣки станалото съглашение въ присѣтствието на мютесарифина, се решило да се не допусне владиката въ църквата да влѣзе. За изпълнение на това решение натоварени били: х. Василь, Дѣдо Дражо и Илия Хавузовъ.

Сутринята казанитѣ лица взели ключоветѣ на църквата и се спрѣли до пѣтната църковна врата. Пръвъ отъ свещеницитѣ дошелъ икономъ п. Филипъ, влѣзаль въ църковния дворъ и, по даденъ знакъ отъ

х. Василь, лицата отредени нарочно за арестуването на свещеницитѣ, закарали го въ една църковна стая. Сжщата участь постигнала и другитѣ свещеници. Андрей Минчикъвоу, който минавалъ за довѣрено лице на владиката, съобщилъ за станалото на последния и го убедилъ да иде въ църквата да служи. Владиката, основайки се на сана и подпечатаното съглашение, решилъ и тръгналъ съ диакона си и други двама каваклийски свещеници за въ църква.

Църковниятъ дворъ билъ пълень съ народъ. Четире души зантии стоели изъ църковната улица, а каймакамина седѣлъ въ Кючуковата фурна. «Иде!» извикалъ единъ младежъ и народа, безъ да знае за подготвеното, почналъ да се реди за посрѣщане и целуване ржката на владиката. Когато владиката, благославяйки хората, доближилъ пжтната църковна врата, х. Василь казалъ на владиката, че народа не го припознава за свой църковень глава и го помолилъ да си отиде, отъ дето е дошелъ. Владиката, като гръмнатъ и позеленѣлъ, помжчилъ се да влѣзе въ двора, обаче, подготвенитѣ хора съ блъскане и дърпане отвлѣкли го до Кючуковата фурна. Каймакамина скокналъ и почналъ да плаши гражданитѣ съ затворъ и голѣмо наказание, обаче, нищо не помогнало. Владиката по покана на каймакамина тръгналъ съ него и отпжтувалъ за въ Сливенъ. На сливенци било телеграфирано за тръгването на владиката и изгонването му отъ Ямболъ и сливенци сж излѣзи до «Дърветата» на село Артакларе и съобщили на владиката, че сливенци по никакъвъ начинъ нѣма да го приематъ.

Владиката съ анатемосане се върналъ назадъ и отпжтувалъ за Каваклий.

Следъ изпжждането, ржководителитѣ на движението отворили църквата, освободили свещеницитѣ и ги накарали да служатъ по славянски. Преди почване на службата, тълпата народъ се впуснала, разграбила гръцкитѣ църковни книги, кжсала ги е на парчета и хвърляла въ ржката и кладенцитѣ. Една часть отъ водителитѣ, съ бѣгъ, влѣзла въ църквата «Св. Троица», прибрала книгитѣ, предала ги на тъл-

пата и заличила всички гръцки надписи по стенитѣ и иконитѣ.

Следъ църковния отпускъ, каймакамина поканилъ въ конака Дражо х. Георгиевъ и Дръ Иванчо х. Василевъ за изследване. На последния, следъ разпита, казалъ да напустне града въ 24 часа, въ противенъ случай щѣлъ да му снее калъча ¹⁾.

Доктора, обиденъ отъ тѣзи думи, отговорилъ сърдито и натъртено: «не ти, но още 50 души като тебъ каймаками да има въ Ямболъ, пакъ не могатъ се докосна до моята сабля» и излѣзълъ. По пята, види се, доктора не можалъ да смеле обидата и далъ въ Цариградъ телеграфическо оплакване противъ каймакамина. Следъ нѣколко дни каймакамина билъ повиканъ въ Цариградъ и не се завърналъ.

Като подстрекателъ по изгонването на владиката се оказалъ въ следствието Дражо х. Георгиевъ и билъ проведенъ подъ стража до сливения мютесарифина. Сутринта билъ изведенъ предъ мютесарифина, който, следъ разпита, почналъ да убеждава Дража, да се покаялъ отъ извършеното престъпление, да идялъ въ Одринъ, да целува рѣка на владиката и, като се помири съ него, да го покани да дойде въ Ямболъ. Дражо х. Георгиевъ, възмутенъ отъ това предложение на мютесарифина, отговорилъ: «казъ съмъ българинъ, говоря по български и искамъ това, което се чете въ църквата ни, да го разбирамъ. Азъ предпочитамъ да бъда увисналъ на вѣже, отколкото да се поклоня на единъ владика, чуждъ за нашата народностъ».

Подиръ три дни откарали въ Сливенъ момчето на Дражо, Георги. Обвиненъ билъ въ писане и залепване по улицитѣ и църковнитѣ вѣнкашни зидове на сатири, съ гнусно и отаратително съдържание противъ владиката и гръцкия народъ. Георги билъ запрятъ въ друго отдѣление, съседно съ онова, въ което билъ арестузанъ баща му. Дражо, като ми-

¹⁾ Доктора е билъ воененъ лѣкаръ и носилъ военна униформа. Въ Цариградъ е билъ на голѣма почитъ, ималъ достъпъ до най-влиятелни паши. Повикването на каймакамина въ Цариградъ се отдава на това.

сливъ, че синъ му е арестуванъ по сжщото обвинение — по изгонването на владиката, надвечеръ починалъ да пѣе: «хайде Георге, незнамъ Георге, незнамъ, незнамъ нищичко казвай и се не бой». Турчина — ключаръ казалъ на Дражо: «тази пѣсенъ е хубава, ама «незнамъ» му е много.

Баща и синъ, следъ нѣколко дневно запиране, били освободени по заповѣдь отъ Одринъ.

Делегация при Панайотъ Хитовъ. Първо българско представление. Нови привърженици и дейци по народното движение.

Изгонването на гръцкия владика произвѣлъ силенъ прерватъ въ живота и мислитѣ на българитѣ и гръцкия духъ до 1867 година съвсемъ билъ изчезналъ. Умразата и кипящата вражда между патриоти, гърчещи се българи и черковници, следъ нанесената победа номири духоветѣ и развърза ржцетѣ на всички. Очитѣ на всички били обѣрнати къмъ идеала — кога и какъ да се извоюва свободата — освобождението на България. Появяването на възстанически чети, фантастичнитѣ герои и организации, легендарнитѣ преувеличени разкази за победитѣ на български войводи, участието на Дѣдо Желю и други ямболци въ четата на П. Хитовъ, всичко това, тайнствено предавано отъ уста на уста между българитѣ, пленявало сърдцето на ямболчанина и той, унисанъ въ сферата на блѣнветѣ се е готвилъ за посрещане — възкресяването на българското царство. Революционния духъ презъ 1867 година е билъ въ своя разгаръ. Ржководителитѣ: Дражо х. Георгиевъ, Парушъ п. Георгиевъ, П. Коняровъ и др. не сж били въ положение да утадожатъ ламтящитѣ глави за свобода и сж решили да делегиратъ три лица, които да идатъ при П. Хитовъ, който презъ нея година се намързалъ съ четата си въ Сливенскитѣ канари, за да го питатъ, дошло ли е време за възстание¹⁾.

¹⁾ История Априлското възстание т. I. стр. 70.

Делегиранитѣ лица: Дочо Ивановъ, Митю Каратъзовъ и П. Коняровъ, следъ срещата и получения отрицателенъ отговоръ, се завърнали и всички се посвѣтили на просвѣтителна дѣятелностъ и събуждане на народния духъ.

За пръвъ пътъ въ Ямболъ, презъ 1870 год. се е дало българско представление, което направило особено впечатление на турцитѣ. Представена била драмата «Геновева»¹⁾.

Презъ същата година, като обществени и политически дейци, изпъкнали на сцената — въ обществото нови сили, които самоотвержено и патриотично подемали борбата. Такива сж били: Георги Дражевъ, Киро Икономовъ, Д х Ивановъ, Филипъ п. Ивановъ, Никола Коняровъ, Митю Драгневъ, Захарий Величковъ, Василь Апостоловъ, Кузоолу Георги, Ив. Бѣлевъ, Георги Ил. Ботушаровъ, Райчо Ишмериевъ, Петраки х. Илиевъ, Ст. Томовъ, Колю Шестаковъ, Василь Качулевъ, х. Панайотъ Гакелъ, Георги Бѣлчевъ Ходжата, Ив. Арѣбаджиевъ, Константинъ Г. Марангозовъ, Никола Симеоновъ, Панайотъ Андоновъ учителъ, Ставри Дражевъ, Никола Русевъ, Атанасъ Кратуновъ, Жеко Андреевъ Съртмаджевъ, Панайотъ М. Гайдаровъ, Панайотъ Жековъ, Пан. Георгиевъ, Стефко Петковъ, Георги П. Бакаловъ, Илиа Г. Маноловъ, Бѣлю Дражевъ, Велико Качулевъ, Никола Славовъ, Димитъръ Стефановъ кундораджия, Д. Бояджиевъ, протестантски пастиръ, Минчо С. Арабаджиевъ и др.

Градското читалище било обѣрнато единъ видъ на революционно училище. Освенъ прочета на разни книги и вестници, издавани по онова време, младжитѣ се учили да пѣятъ бунтовнически пѣсни и мнозина се упражнявали на *талимъ* — военно обучение.

Почвата била вече подготвена за възстание, чувствувало се само нуждата отъ организация.

¹⁾ Ролитѣ на драмата били разпредѣлени така: Др. Николовъ — графъ; Г. Дражевъ — Голосъ; Ст. Томовъ — Геновева; Петъръ Николовъ — Берта; Ник. Симеоновъ — Хансъ; Ставри А. Парушевъ — Хунсъ; В. Апостоловъ — Шмерценъ-райхъ; Иванъ Кюрчи Тодоровъ — Драко.

През 1872 година Георги Дражевъ, Никола п. Ивановъ и Захарий Величковъ ходили въ Сливенъ, за да се съветватъ съ Ат. Узуновъ, който минавалъ за апостолъ на революционното дѣло въ сливенския окръгъ, по плана на предстоящата бунтопническа организация. Тамъ тѣ намѣрили и В. Левски и се запознали съ него чрезъ Ат. Узуновъ. Последния открилъ на Левски целъта за идването на Г. Дражевъ и другаритѣ му. Левски далъ на Г. Дражевъ нѣколко екземпляра отъ поканата, издадена тогава отъ Българския Революционенъ Комитетъ, опдтилъ Дражева и другаритѣ му, какъ да образуватъ комитетъ и обещалъ да посети Ямболъ.

Следъ това Дражевъ и другаритѣ му се завърнали въ града и се посветили решително да работятъ за организирането на народа.

Образуване на революционенъ комитетъ.

Презъ 1873 година, на 23 априль—«Георгиевъ-денъ» — Георги Дражевъ, по случай именния си день, поканилъ на «биль» (вечеринка) нѣкои негови съмишленици и презъ време на веселбата, той и Н. п. Ивановъ подготвили нѣкои отъ присѣтствующитѣ да подържатъ идеята за съставяне на комитетъ. Въ вечеринката сж участвували само младежи, другари на Дражева по идеи. Жени и деца нѣмало. Поканенитѣ сж били: Никола п. Ивановъ, Захарий Величковъ, Ат. Кратуновъ, Иванъ Бѣлевъ, Жеко Андреевъ, Василь Русевъ, Стефко Петковъ, Георги Мандровъ и Филипъ п. Георгиевъ.

Жеко Андреевъ помолилъ компанията—другари да го изслушатъ за «нѣщо» и всички погледи се обърнали къмъ него. «Азъ, аркадашларъ, намирамъ за най подходяще време ей сега, както сме събрани тукъ, да съставимъ единъ «комитетъ», било «нѣщото» на Жеко Андреевъ.

Георги Дражевъ изказалъ съгласие, очерталъ положението на България, въ което се намира и предложилъ да се направи изборъ.

Следъ Дражева взелъ думата З. Величковъ и продължилъ така: ¹⁾ «идеята за освобождението на България е проникната по всички кътница на отечеството ни. Когато въз тръгнахъ отъ Влашко за тукъ, отъ дете съмъ миналъ, проповѣдвахъ за приготвяне за общо възстание. Ние, господа, ежедневно слушаме да се говори за възстанически чети, за приготвянията, които се правятъ по бъдащото освобождение на България и време е ние да не спимъ, а като българи патриоти, нека си подадемъ ръка и всички заедружно, когато дойде часа, да възстанемъ и смажемъ нашия тиранинъ. Ние сме потомци на страшния Крумъ, насъ ни е кърмила майка българка и въ нашитѣ жиди тече българска кръвъ. Ние трѣбва всички събрани тукъ да загинемъ, та подиръ насъ, които заживѣятъ, да спомнятъ, че тѣ сж имали братя патриоти, които сж загинали за свободата на отечеството си».

Следъ това Н. п. Ивановъ скокналъ на крака и предложилъ за събранието, ако е съгласно, да се състави комитетъ. Предложението се приело едногласно и се пристъпило къмъ изборъ. За председател билъ избранъ Георги Дражевъ, подпредседателъ З. Величковъ, писаръ Никола п. Ивановъ, касиеръ Киро Икономовъ и съветници — членове: Жеко Андреевъ, Филипъ п. Георгиевъ, Стефко Петковъ и Георги Мандровъ. Следъ избора и обикновеното «честито», почнало се приготвяне на плана по организацията на комитета. Решило се за образуване на тайна поща, агитатори за придобиване на привърженици по дѣлото, съставяне на тайна полиция, намиране на материални сръдства и пр. и пр.

Въ това събрание се събрали 45 лири турски, предадени сж били на касиера подъ разписка и се положило основа за народна борба.

Следъ закриването на събранието, лицата, съставляващи комитета, единъ по единъ се олжити за «Крътовата бахча» и тамъ сж положили клетва.

¹⁾ Речта на Захарий Величковъ ни е предадена по смисълъ отъ В. Русевъ и Петковъ, живи съзаклетници.

Обряда на клетвата билъ извършенъ отъ п. Никола въ присъствието на участвуващите лица въ събранияето и учителитѣ Папучевъ, даскалъ Атанасъ¹⁾ и арх. Мелетий.

Нови привърженици по комитетското дѣло се записали: З. Коняровъ, Т. Сюлюкчиевъ, Пенчо Тиховъ, Василь Апостоловъ, Щилиянъ Ковачевъ, Руси Влаевъ, Христо П. Чакмаковъ и др.

Презъ 1874 година, на втория денъ на Коледа, по инициативата на комитета, се дало второ представление, драмата «Иванку»²⁾ Целта на комитета е била двойна — първо, повдигане на народния духъ и второ, добиване материални сръдства за нуждитѣ на комитетското дѣло.

Каймакамина, по настояване на нѣколко видни аги, които презъ него време добре схващали политическото течение въ държавата, се помъчилъ да попречи на дѣлото, обаче, комитета съумѣлъ и издействувалъ съ съдействието на х. Василь Драгоевъ разрешение отъ сливенския мюхтасарифинъ Това представление било посетено отъ отбрано общество българи и турци — цивилни и военни, отъ около 30 души сливенци, дошли нарочно, и много селяни отъ околнитѣ села.

Комитетата е развивалъ бърза и трескава деятелностъ по подготовката на всичко нужно по дѣлото. Всички скрити и заровени рѣждявали крема-

¹⁾ Презъ 1873 година, на 23 априлъ (с. с.) Георгьовъ-денъ, следъ съставянето на революционния комитетъ, съ вишегласие, даскалъ Атанасъ билъ избранъ за таенъ комитетски съветникъ и, като такъвъ, винаги е давалъ своитѣ съвети на тѣзи, които се допитвали до него по нѣкои работи отъ общественъ и революционенъ характеръ.

²⁾ Драмата «Иванку» за првъ пѣтъ била представена въ Цариградъ, после въ Ямболъ и Казанлъкъ.

Ролитѣ на драмата били разпредѣлени така: Георги Дражевъ — царь Асѣнъ; Щ Ковачевъ — братъ на Асѣнъ; Н. п. Ивановъ — Иванку; Василь Мандровъ — Отецъ Иванъ; Василь Апостоловъ — Исакъ; Д. х. Ивановъ — Мария; Хр. П. Чакмаковъ — Тодорка; Филипъ п. Георгиевъ, Митю Драгневъ, Колю Шестаковъ и др. сж играли останалитѣ роли.

По Ивановъ-денъ 1875 година «Иванку» била представена втори пѣтъ отъ ямболскитѣ надежи.

клия, белгийски шишенета, чифгета и пищови, вследствие станалия обискъ следъ залявянето на Г. Добревъ, били събрани, очистени и складирани въ къщата на Н. п. Ивановъ и Георги К. Каварджиковъ. Пригответнитѣ фишеци и сухъ барутъ се пазели въ гърнета заровени въ лозето на Н. п. Ивановъ до «Двата чучура».

Вънъ отъ пригответното оржие¹⁾ старо и новокупено, членоветѣ — съзаклятници били задължени да се труди всѣкой да си набави оржие съ каквото и както намѣри.

За купуване на нови пушки били проводени въ Бургасъ Ставри Дражевъ и Ст. Петковъ. Тѣ купили осемъ²⁾ пушки чифтета, разглобили ги на части, гу-

¹⁾ Въ книгитѣ на Ставри Дражевъ, които се намиратъ въ къщата на брата му Бѣлю, намѣрихме нѣколко бележки, писани отъ него Въ едно периодическо списание «Наука» въ крайния бѣль листъ е написано следущето: «мои бележки по оражието, съ което нашия комитетъ разполагалъ презъ бунта е билъ: 10 кремаклийки пушки, 6 пищови, 36 револвера, 18 чифтета, 32 сабли и касатури, 45 паласки (патрондаши б. н.) за фишеци, около 12 хиляди фишеци, 90 оки сухъ барутъ, царвули и навуца около 80 чифта, възстанически дрехи, панталони, куртки и палта, 52 чифта, ямурлуци 14, калпаци около 100, пексеметъ около 60 оки и за около 2 лири лѣкове, сулфато, отрова, мехлеми и платъ за превръзване на рани».

Въ ли та нѣма дата, нито подписъ. Споредъ Бѣлю, Ставри е написалъ бележитѣ си презъ 1882 или 1884 год. По другитѣ бележки, които намѣрихме за ценни, ще споменемъ, когато му дойде реда.

²⁾ Д. Кукумявковъ въ книгата си «Споменъ отъ сливенското възстание» стр 101 казва, че пушкитѣ сж били 11 и че били доставени отъ Австрия. За разлика отъ 1 пушка нѣма да споримъ. Приемаме да сж били 11. Спора ни съ Д. К-въ е другъ. Ще цитираме писаното отъ него и ще възражаваме. Въ описанието на стр 101 подъ заглавие «*Присѣдинение на ямболскитѣ момчета съ сливенската чета*», Д. К-въ казва: «когато се приготвяваха, нѣмаха оражие и припаси». Тогаѣ шей! «момчета» тръгнали за Балкана да освобождаватъ България, а пъкъ нѣмали «оржие и припаси». Какъ да окачествимъ Д. К-въ въ тази негова километрическа лъжа? После: «за тази целъ Г. Дражевъ писалъ на приятеля си Г. Добревъ въ Одринъ да му купи единъ сандѣкъ патрони за револвери и да ги изпрати неузнато въ Ямболъ. За оражие проводилъ брата си Ставри въ Н.-Заго-

дили ги въ два човали пълни съ соль и съ кираджийска биводска кола ги пренесли въ Ямболъ. Ст. Дражевъ съ запечатано писмо е ходилъ въ Н.-Загора при нѣмца инженеръ Краусъ, интименъ приятель на

ра до нѣмецътъ Краусъ, Дражевъ приятель, който заемалъ важенъ постъ на желѣзницата. Той пристигналъ въ Нова-Загора и отишелъ при Крауса, когото помолилъ да му изнесе отъ Австрия 11 пушки «Лафише». Нѣмецътъ приелъ порѣчката и пушките се получили отъ него и Ставри ги внесълъ въ Ямболъ.

Ямболскитѣ «момчета» не сѣ били момчета — ергени, като Д. К-въ презъ него време, а мустака̀ти маже на възраст отъ 20—40 години, между които имаше бѣзи на 3—5 деца. Г. Дражевъ не е писалъ на Г. Добревъ, а Г. Добревъ Карнобатловъ, който и днесъ е живъ, е билъ проведенъ нарочно въ Одринъ, отъ страна на комитета, до Ал. Сакеларий, манифактураджия въ чаршията «Али паша», съ 15 лири турски за купуване на 4 револвери и патрони. Д. К-въ казва, че нѣмалъ «оражие и припаси». Тогава защо Г. Дражевъ «е писалъ» да му купятъ «патрони за револвери?» Д. К-въ или е билъ пиянъ, когато е пишелъ за ямболскитѣ работи или е писалъ каквото му е уйдисало на калема. После. Възстанието било опредѣлено да се провъзгласи на 1 май, а нѣмецътъ Краусъ доставилъ отъ «Австрия» пушки. Тѣзи пушки какъ сѣ успѣли да стигнатъ отъ «Австрия», когато знаемъ, че отъ Бѣлово нагоре нѣмаше желѣзница? Даже и по море да сѣ били пратени, пакъ трѣбвало единъ срокъ отъ месецъ.

Въ стр 106 се казва: «З. Величковъ нѣмаше пушка. Г. Дражевъ помоли Филипъ п. Георгиевъ да му даде неговата си и той му я даде». По-надолу на същата страница: «тѣ формирвани (ямболскитѣ «момчета» б. н.) още въ двора на Н. п. Ивановъ, трѣгнаха единъ подиръ други съ пушки...» «Г. Дражевъ помоли Цанкова да му даде чифтето си, защото той (Г. Дражевъ б. н.) бѣше безъ пушка. Цанковъ му далъ чифтето си» Г. Дражевъ, като председателъ на комитета, предводителъ — войвода на ямболската чета, който е похарчилъ повече отъ 200 лири собствени пари по дѣлото и З. Величковъ, дѣсна рѣка на Г. Дражевъ, нѣмалъ и трѣгнали да просятъ пушки отъ хората! Артѣкъ бурада янлъшъ едиюрсѣнъ, Кукумявковъ ефенди! Ами кои бѣха тѣзи «момчета», които формирувани още въ двора на Н. п. Ивановъ и трѣгнали единъ по единъ съ пушки». Казвате, че ямболскитѣ «момчета» нѣмалъ «оражие и припаси», а на друго мѣсто «тѣ формирвани... съ пушки...» Да кажешъ на пиянъ човѣкъ, че е пиянъ, то е глупостъ, а на драскачъ — списателъ *невежа*, това е призо, защото казаното ще обсновешъ и подкрепишъ съ неговото произведение.

Г. Дражевъ, връчилъ му писмото и му бройлъ 30 л. т., като казалъ: «бати праща тѣзи пари, а защо—не знамъ». Нѣмецътъ се изсмѣлъ, отворилъ писмото и го далъ на Ставри да го прочете. Ставри се престорилъ, че не може да прочита писмото отъ баща му, обаче, нѣмеца иронично му казалъ: «де, чети, не се преструвай, азъ знамъ, че бати ти нищо не крие отъ тебе». Следъ това Ставри се завърналъ и на 1 май Г. Дражевъ, чрезъ Ив. Цанковъ, телеграфистъ по Хиршовата линия — Ямболъ, получилъ 12 пушки чифтета, система «Лафитше».

Приготовленията по комитетското дѣло ставали току-речи безъ никакъвъ страхъ, защото II отдѣлъ — «Каргона» е билъ и тогава и сега населенъ само отъ българи. Турци сж влизали въ «Каргона» само чиновници и нѣкои отъ бейоветѣ, обаче, винаги придружени отъ нѣкой българинъ чорбаджия.

Ако нѣкой хашлакъ-тучинъ е влизалъ въ тоя отдѣлъ, считало се за голѣмъ бабгитлъкъ — геройство.

Когато нѣкой голтакъ турчинъ искалъ да се препоръча за бабаитинъ, казвалъ: «ей, къяфетиме бѣкма, бенъ, саатъ оникиденъ сонра, Каргоная гирмишъ адамъ имъ». (Ей, недей гледа на положението ми, азъ съмъ човѣкъ, който следъ дванадесетия часъ съмъ влизалъ въ Каргона). Каргонци, въ считѣ на турцитѣ, минавали за хори герои и отмъстителни и наричали Каргона «Кючюкъ Карадаа» (малка Черна гора).

За покупка на още оръжие и патрони, както споменяхме въ критиката си, билъ изпроводенъ въ Одринъ Георги Дюбревъ Карнобатловъ, обаче, не успѣлъ да извърши нѣщо, защото полицията го пипнала и арестувала.

Калпацитѣ сж били отъ черна кожа, шити отъ Кюркчи Колю Тодоровъ и Георги Миндовъ. Тѣ били складирани въ къщата на Филипъ п. Георгиевъ.

Фишецитѣ (патронитѣ) се приготвявали въ къщитѣ на дѣдо Дражо, Н. п. Ивановъ, Димитъръ Стефановъ кундураджия и Константинъ Г. Маранго-

зовъ¹⁾, отъ Митю Тодоракевъ, отъ двамата брата на Г. Дражевъ — Ставри и Бѣлю, Никола Славовъ, Петраки х. Илиевъ и др. По изработването на фишецигѣ помагали сж жени и момичета.

Царвудитѣ се купували на кожа и се изработвали въ къщата и дюкяна на Н. Славовъ²⁾ отъ него и Д. Стефановъ кундурадгия. Патрондашитѣ сж били шити отъ сжщитѣ.

Навущата сж били купувани отъ града и околнитѣ села чрезъ вѣрни привърженици на комитета и се пазили въ къщата на Дочо Ивановъ.

Възстанническитѣ дрехи, като панталони, куртки, палта и ямурлуци се шиели отъ Стѣфко Петковъ и Жеко Андреевъ Съртмаджевъ и били складирани въ къщата на Н. п. Ивановъ, дето вечерно време имъ се зашивало отъ моми зелени и червени гайтани.

Барута скжпъ и прескжпъ се купувалъ отъ Одринъ чрезъ Сакеларий, изпращанъ до Иванъ Цанковъ, телеграфистъ по Хиршовата линия — Ямболъ и нощно време, чрезъ комитетски хора се внасялъ въ Каргона, ту презъ Тунджа, ту презъ лозята.

Знамето било приготвено отъ зеленъ платъ, изработено съ желта и бѣла сирма отъ учителката Тенинка Георгакева и Радка Иванъ Бѣлева. Въ срѣдата на плата билъ вѣзънъ лъвъ, съ корона на глава, надъ която стоялъ надписъ «Свобода или смъртъ».

¹⁾ При последния, К. Марангозовъ, билъ услвенъ за работникъ дърводѣлецъ единъ турчинъ, именуванъ дѣдо Хасанъ, който е билъ пленникъ въ Русия презъ време на Севастополската война и, въпрѣки своитѣ религиозни и национални чувства, най-сериозно е работилъ въ дома на господаря си куршуми и тайно ги е продавалъ на революционеритѣ, разбира се, съ согласието на К. Марангозовъ.

Въпросния турчинъ билъ родомъ отъ Азия, гр. Смирна (Гявуръ Измиръ) Той мразилъ сънародницитѣ си за тѣхнитѣ варварщини извършени върху беззащитното християнско население въ турската империя и предсказвалъ за скорошното проваляване на държавата на султана.

²⁾ Попиталме Н. Славовъ за числото на царвудитѣ и отговори, че тѣ сж били около 80—90 чифта. Значи бележката на Ст. Дражевъ е вѣрна.

а отъ другата — ямболци, да изремъ за отечеството» и дата, 1876 г.

Лѣкарства и други материали, нужни за похода на четата, сж били купени и приготвени отъ З. Велячковъ.

Заедно съ вещественитѣ приготовления, комитетата е действувалъ и за организацията на четата.

Внушителното число членове и привърженици, карало комитетата да взема предпазителни мѣрки. Града е биль раздѣленъ на два уч. стѣпки, а всѣкой участѣкъ на махали, на които е имало опредѣленъ по единъ десятникъ. Въ I ѳ отдѣлъ, Ямболъ, десятници били: Василь Мандровъ, Д. Стефановъ и Стефко Петковъ, а въ II ѳ — «Каргона»: Георги Бѣлчевъ, Филипъ п. Георгиевъ, Ж. Андрѣевъ, Ат. Кратуновъ и Ив. Андоновъ. Чрезъ тази мѣрка, комитетата искалъ да знае за хода на работитѣ по дѣлото въобще и да вземе нужнитѣ мѣрки.

Апостолитѣ — революционери, които сж посетили Ямболъ, сж били: Г. С. Раковски, Г. Икономовъ, Г. Димитровъ, С. Стамболовъ и Ил. Драгостиновъ. Раковски, както споменахме другаде, е биль въ Ямболъ презъ 1858 год. Другитѣ апостоли сж посетили Ямболъ презъ 1875 и 1876 год.

Презъ 1875 год. С. Стамболовъ¹⁾ е идвалъ въ

---

¹⁾ Ходенето на Стамболова право въ къщата на Д. х. Ивановъ и сетне — на Зл. Паламидовъ, е било, че той биль познатъ съ първия отъ Цариградъ, а съ втория отъ Одеската семинария. Когато е станало дума за С. Стамболова, покойния Зл. Паламидовъ казалъ: «язакъ бей! този човѣкъ (Стамболовъ б. н.) е дохождалъ въ къщата ми презъ онѣзи времена, а азъ, ибмахъ щастieto да се срѣчна съ него да си приказваме, за онава, що сме вършили въ Одеса»

По идването на Стамболова, Хр. П. Чакмаковъ разправя следующето: „Презъ 1875 год. бѣхъ отворилъ книжарница. При мене идваше единъ патующъ книжаръ, на име Шишковъ и ме заставляваше да се абонирамъ за едно списание «Училище», издавано въ Букурещъ. Недвечерь, сжщия книжаръ придруженъ отъ едно младо момче на около 18—19 годишна възраст дохождаха въ книжарницата и отъ разговора, който водихме, разбрахъ, че гоститѣ ми сж хора революционери. А понеже момчето ми се виде доста развито и схванало добре течението на тогавашната бѣлгарска поли-

Ямболъ, придруженъ отъ единъ интеллигентенъ човѣкъ, книжаръ, именуемъ Шишковъ. Тѣ ходили въ къщата на Д. х. Ивановъ, обаче, не го намѣрили и, въпрѣки волята на домашнитѣ на Д. х. Ивановъ, седѣли до мръкване. Като се смрачило добре, питали за къщата на Зл. Паламидовъ и едно момче ги завело. Огъ тамъ, като ненамѣрили и Паламидова, отишли въ църквата «Св. Георги» и ношували въ една

тика, попитахъ книжара отъ где е момчето и по каква работа ходи по нашитѣ мѣста. «То е търговче, вода го съ мене да го уча на занаятъ», отговори ми иронично книжара. После се научихъ отъ Ст. Дражевъ, че момчето било Стефанъ Стамболовъ. Когато за првъ пътъ се запознахъ съ покойния Стамболовъ, запитахъ го, идвалъ ли е презъ 1875 год. въ Ямболъ и посещавалъ ли е книжарницата ми, съ нѣкой книжаръ, покойника усмихнато ми отговори: «да, какво прави моя съученикъ Злати Паламидовъ, поздрави го...» и пр.

По идването на Стамболова, Никола Русевъ разправя: «бѣше по Великденскитѣ празници, съ Ставри Дражевъ и Захарий Величковъ слѣзохме по разходка въ Каргона. Отбихме се въ хана на Шекерджията, да подберемъ другаря си Ат, Кратуновъ, който винаги се навѣрталь тамъ. Въ дюкяна на хана, намѣрихме Кратуновъ, сядицъ до едно момче, което, забобило отъ нѣколко младежи, разправяше нѣщо. Кратуновъ ни покани и ни запозна съ момчето «Ст. Ташковъ». Новия за насъ приятель «Ташковъ» почна да продължава да говори по патриотическитѣ работи, обаче, Ст. Дражевъ съгледалъ едно съмнително лице въ кръжока, мигналъ на «Ташковъ» и той прекъсна разговора. При сбогуването ни, поканихме го да остане нѣкой день въ града ни, но той отказа «не е време за конушмакъ и гостуване. Съ когото трѣбваше, азъ се срещнахъ. Народа отъ менъ очаква работа» каза и ние тръгнахме. Последнитѣ му думи разтревожиха духа ни и ние, считайки себе за патриоти и жадни да научимъ нѣщо сериозно по онова, което знаехме и слушахме да се говори, решихме и се върнахме, на сила да го задържимъ за вечерта, но той бѣше отплатуваль.

За споменъ на запознаването ни «Ташковъ» ни подаде по две картини въ форма на *carte de visite*, представляюща, едната клетвата на х. Димитръ и Ст. Караджата, а другата битката на сѣшитѣ герои».

Нашето схващане и заключение по идването на Стамболова е, че той не е идваль съ мисия, като апостоль, а случайно «... къмъ пролѣтътъ въ 1875 г., когато Стамболовъ бѣга презъ Ст.-Загора» както споменава Д. Т. Страшимировъ въ «Ист. Апр. Възстание т. II, стр. 10», трѣбва да е отдаде идването на Стамболова въ Ямболъ.

църковна стая, сутринта се запознали съ учителя Ив. Бълевъ, повикали чрезъ последний Г. Дражевъ и затворени четирмата въ стаята, прекарали около 5 часа време.

Следъ Стамболова, сжщата година въ Ямболъ е идвалъ отъ Одринъ Г. Димитровъ за събиране на вересии, произходящи отъ продажба на книги, вестници и списания получавани тукъ отъ частни лица и читалището. Презъ пребиванието си Г. Димитровъ присдътствувалъ на едно събрание въ читалището и отъ водения разговоръ, относящъ се до народното дѣло, останалъ много доволенъ, насьрдчилъ съ нѣколко патриотически думи присдътствующитѣ и подарилъ нѣколко книги и вестници, стари и нови, издавани презъ нея година.

По идването на Г. Икономовъ въ Ямболъ не можахме да съберемъ почти никакви положителни сведения. Споредъ думитѣ на Василь Русевъ, Илия Хафузовъ и Стефко Петковъ, неговото посещение не траяло повече отъ 4—5 часа. Ходилъ е отъ дюкянъ на дюкянъ ужъ да купува нѣщо и питалъ за несдѣществующи лица, има ли противотурско движение, има ли комитетъ и пр. работи, чрезъ които вмѣсто помощъ нанесълъ страхъ. Следъ заминаването му, оказало се, че той билъ апостолъ революционеръ, обаче, миналъ отъ тукъ безъ мисия. Г. Дражевъ, който познавалъ Г. Икономова и съ когото се е срѣщалъ него день, смъррилъ Икономова за постѣпката му и следъ Икономовото заминаване, тръгналъ отъ дюкянъ на дюкянъ, въ които е стѣпилъ Икономовъ и казалъ, че «лицето е отъ нашитѣ».

Въ началото на месецъ априлъ единъ празниченъ день, следъ църковенъ отпущкъ, две непознати лица отъ църквата «Св. Георги», придружени отъ Д. х. Ивановъ и учителя Ив. Бълевъ, съ опжтили къмъ I отдѣлъ на града. Любопитството на гражданитѣ, особено на комитетскитѣ хора, да узнаятъ кои и каква сж тѣзи хора, обзладало мнозина и нѣколко младежи тръгнали прѣснато отъ далечъ подиръ тѣхъ.

Когато непознатитѣ влѣзли въ кжщата на Г. Дражевъ, младежитѣ се прѣснали. Непознатитѣ сж

били Иларионъ Драгостиновъ и К. Тотевъ¹⁾, идящи отъ Сливенъ. Друга една група младежи отъ I отдѣлъ плѣзли въ кжшата на Г. Дражевъ, нахлули при гоститѣ и чрезъ мимически знакове искали отъ Г. Дражевъ да узнаятъ кои сж господатъ, но Дражевъ повдигналъ веждитѣ си въ знакъ на отрицателенъ

¹⁾ К. Кукумявковъ по идването на Ил. Драгостиновъ и К. Тотевъ споменава въ книгата си, стр. 41, обаче, датата не опредѣля. Тя е била 14 априлъ.

Въ книгитѣ на Ст. Дражевъ, който за сега живѣе въ Русия, се намира препись отъ едно възвание, писано отъ него съ забележка: «това възвание го прѣписахъ отъ едно печатно възвание, донесено отъ Ил. Драгостиновъ презъ 1876 год.» 1879 год. 23-й февруарий Ямболъ.

Преписа не е довѣренъ и ние го печатаме колкото съдържа. Възванието гласи:

«Братя Българи! Дойде вече края на звѣрскитѣ злодеяния, които отъ 5 вѣка насамъ търпи нашиятъ народъ подъ умразната турска властъ. Всѣки отъ насъ съ нетърпение очакваше тоя моментъ. Но . . . май започна вече деньтъ на българското народно възстание, въ България, Тракия и Македония. Всѣки честенъ българинъ, въ жилитѣ на който тече чиста българска кръвъ, както е текла тя и въ жилитѣ на нашитѣ царе: Крумъ, Борисъ, Симеонъ и Асѣнъ, трѣбва да грабне оржиято въ ржце, за да възстанемъ като единъ човѣкъ и по тоя начинъ, съ първия още ударъ да смутимъ неприятеля.

Нашитѣ юнаци българи не трѣбва да се боятъ отъ смъртъта и разнитѣ други опасности. Тѣ трѣбва да се не страхуватъ отъ това само по себе си нагнило турско правителство, което отдавна очаква своето опростяване

Напредъ българи! Дигайте пушкитѣ въ ржце да се срещнемъ единъ други противъ неприятеля, да зазимъ своето, да придобиемъ свободата си!

О, българино, докажи, че живѣешъ и ти, покажи какъ знаешъ да ценишъ скъпата свобода.

Чрезъ днешното си възстание, ти ще добиешъ свобода съ бой и съ собствената си кръвъ. Счуи хомотѣтъ, който сече твоя вратъ, като съ трионъ.

Ти, който търсишъ свобода, честь и човѣшко право за себе си, пази така сжщо свободата, честиъта и правото на оногова, който ги потърси при тебе. Защити го!

Бжди юнакъ неустрашимъ срещу неприятеля, сражавай се, воювай геройски; но не отказвай благоволенето си и къмъ робѣтъ!

Отъ днесъ, въ името на българския народъ, ние обявяваме предъ цѣлиятъ свѣтъ, че желаемъ: или. . .

отговоръ. При изпращането на посетителитѣ си, Дражевъ тайнимъ образомъ канялъ съмишленицитѣ си на вечеринка, като ги предупреждавалъ да дойдатъ сами — безъ жени и никой да не ги усѣти.

Щомъ се стъмнило дѣдо Дражо заповѣдалъ пѣтната врата да бжде заключена, а когато се похлопа, Ставри да отива да отваря. Г. Дражевъ и гоститѣ, като се навечеряли, прибрали се въ една стая и чакали за гости. Дѣдо Дражо отишелъ при гоститѣ да вземе «лека ношь» и казалъ: «момчета, моята пѣсенъ е изпѣта отъ менъ вече. Сега е реда на васъ. Когато азъ пѣяхъ и нѣкой искаше да ме прекъсне, азъ на часа му лепнувахъ шамаръ. А когато се изпречеше предъ менъ нѣкой да ме пита отъ кого съмъ научилъ пѣсенъта, отговаряхъ «не знамъ». Арифъ оланъ аннасънъ. Лека ношь»,

Иларионъ Драгостиновъ, трогнатъ отъ тѣзи думи, скокналъ, хваналъ рѣката на старика, целуналъ я и насълзенъ отговорилъ: «разбрахъ значението на думитѣ ви. Ако въ всѣкой градъ и паланка, ние апостолитѣ на свободата, имахме най-малко по двама стари, но влиятелни предъ народа хора, нашето дѣло отдавна щѣше да възтържествува и азъ днесъ не щѣхъ да сѣда цѣлъ день тукъ опасанъ съ револверъ и кама, а щѣхъ свободно да ходя, да ямъ, да пия и да се веселя».

Следъ последователно пристигане на поканенитѣ гости, настанени въ гостната стая, влѣзълъ Ил. Драгостиновъ и Г. Дражевъ го запозналъ съ всички, като опредѣлялъ и длѣжноститѣ на лицата съставляющи комитета. Зах. Величковъ, който него день билъ малко «чакъръ-кефлия», казалъ: «комплиментитѣ да се оставятъ на страна и да се почне, ако има нѣщо да се говори, чисто по бѣлгарски».

Ил. Драгостиновъ извадилъ отъ джеба си едно възвание, подалъ го на Н. п. Ивановъ и той почналъ да го чете съ високъ гласъ. Съдържанието на това възвание било следующето:

«Милый бѣлгарски народе!

Всички народи около теба се наслаждаватъ отъ добротчестъ животъ въ всѣко отношение. Само ти и

твоитѣ съжители, които сте имали злоченстината да се управлявате отъ турското правителство, сте лишени отъ неупоримитѣ права за всѣки човѣкъ и тежко стенете подъ едно *варварско иго*. Особено ти, милай народе, никакъ не можешъ да помислишъ, че *живѣешъ като народъ*; само тебе е най-строго подъ жестоки наказания запретино най-законното нѣщо — народното ти просѣщение; само твоитѣ занаяти се намиратъ въ първобитното си състояние; твоето земледѣние и търговия сж свършено убити; честъта, имотъгъ и животътъ на твоитѣ деца сж всѣкога изложени на произволъ и на подигравка; само ти не намирашъ отеческо правосъдие тамъ, дето го търсишъ.

И всичко това произлиза само и само отъ досегашното ти неспособно и безчеловѣчно правителство. Това нетърпимо лече състояние ти наложи света длъжностъ да се дигнешъ съ оржие въ рѣка и да премахнешъ злото. Ти изпомежду себе изваждашъ за сега насъ и ни изпровождашъ на бойното поле, за да се боримъ за светата целъ.

Ние те послушахме, и сега ето ни вече на бойното поле, гдето ще пролѣемъ и последната си капка кръвъ за твоето освобождение. Молимъ те само да земешъ въ внимание долнитѣ наши предложения въ видъ *на законъ*, който ще приведемъ въ точно изпълнение:

1. Всѣки българинъ, отъ най-малкиятъ до най-голѣмиятъ, длъженъ е да постоянствува въ народното решение и да не дава *никаква* поддържка и помощъ на досегашното правителство и на неговитѣ привърженици, виновницитѣ на нашитѣ злочестини, напротивъ, това правителство и неговитѣ привърженици отъ всѣкиго трѣбва да се гонятъ и наказватъ най-безмилостно.

2. Всѣки отъ васъ, и които оставате въ кѣщитѣ си и които взиматъ оржието въ рѣка, не трѣбва да бжде ни най-малко ожесточенъ противъ мирнитѣ турци, наши съжители и състрадалци. Напротивъ, длъжни сте да имъ дадете братска рѣка, помощъ и покровителство, ако бждатъ преследвани

отъ правителството, защото сж съчувствували на народното ни движение. Честъта, животътъ и имотътъ на мирнитѣ турци трѣбва и за васъ да бждатъ толкова мили и свети, колкото сж и за тѣхъ.

3. Додето нѣ се освободимъ отъ това правителство и не наредимъ друго способно да ни направи доброчестни, паричниятъ имотъ на всѣко частно лице трѣбва да е на разположение на нуждитѣ на светата ни целъ. Но общественитѣ имоти — за поддържане училища и църкви, които сме си набавили съ кървавъ потъ, които сме отдѣляли отъ залькътъ си, трѣбва да останатъ ненарушими до втора заповѣдь.

Милий народе, ти си страдалъ много, въ това страдание, въ този честитъ часъ, вмѣсто да те отслаби, напротивъ, ще те разразнява като лъвъ и въ твойтѣ мишци ще влѣе юнашка кръвъ, като си спомнишь за какво се боришь и какви ще сж послѣдствията на твоята борба. . . Освенъ това, ти народе, си многоброенъ, ти си въ своята кжща, помежду стенитѣ на твоятъ крепки Балканъ, ти си обиколень отъ имотътъ си. А всичкитѣ тия нѣща сж твои най-здрави и непобедими съюзници. Дързостъ, прочее, и напредъ съ увѣрние, че победата ще бжде на твоя страна, защото и правдата е твоя. Дързостъ, защото твоето възстание е благословено отъ Бога и трѣбва да бжде одобрено отъ всѣка държава, народъ и община, у които правдата и чловѣколюбието не сж угаснали!

Издадено отъ хиляда български възстаници въ Балканътъ на 8 й септемарий 1875 година¹⁾.

Възванието не произвело ефектъ, защото мнозина сж го чели въ читалището, гдето било получено още презъ Коледнитѣ празници. Изпратени сж били около 20 екземпляра отъ Търнолския комитетъ до Ив. Цанкоаъ, който ги предалъ на Г. Дражевъ да

¹⁾ Съдържанието на това възвание по смисълъ ми е предадено отъ нѣколко живи съзаклятници, които сж присѣтствували на събранието. Въ преписъ е печатано въ «История на априлското възстание», томъ II, стр. 180, отъ дето го заемаме.

ги пръсне, гдето намъри за добре. Следъ прочитането на въззанието, Г. Дражевъ помолилъ гоститѣ да се прекъснатъ въпроситѣ по въззанието¹⁾ и да се гледало «мохабетя». Причината на това противоположно предложение спрямо целта на свикването събрание е била, че повечето отъ събравшитѣ се

¹⁾ Д. Кукумявковъ въ своята книга «Споменъ отъ сливенското въззание», стр. 41, казва, че сливенския комитетъ делегиралъ Коста Тотевъ книговезеца и Иларионъ Драгостиновъ за въ Ямболъ, като имъ далъ въззанически писма, билети отъ Българ. Револ. Центр. Комитетъ, 2 устава и пѣснопойки отъ съчиненията на Хр. Ботевъ и Ст. Стамболовъ и тѣ се срещнали въ Ямболъ съ Г. Дражевъ и Н. п. Ивановъ, открили целта на идването си, предали имъ книгата и ги олжали, какъ да съставятъ комитетъ.

Писаното отъ Д. К-въ по идването на двамата революционери въ Ямболъ е вѣрно, обаче, тѣ да сж били проведени съ мисия отъ сливенския комитетъ — да донесатъ нѣкакви книжа и да учатъ ямболцитѣ на акълъ, какъ да съставятъ комитетъ, е невѣрно, то е сливенска високомѣрна и егоистична фантазия, чрезъ която писача иска да представи сливенцитѣ, че тѣ сж били тогава ратници не само въ града си, но и другаде сж действували за разпространението и реализирането на общенароднитѣ свободолюбиви идеи и начинания

Идването на Ил. Драгостиновъ и К. Томовъ е станало по покана на Г. Дражевъ, който отдавна слушалъ да се говори за неговия патриотизъмъ и, когато се научилъ, че Иларионъ билъ въ Сливенъ, Г. Дражевъ, отъ името на комитета, пратилъ му е писменна покана и той дошелъ въ Ямболъ. Споредъ Г. Димитровъ: «Драгостиновъ *отишелъ* съ книговезеца К. Томовъ въ Ямболъ», възложилъ да съставятъ комитетъ, предалъ имъ отъ устава и прокламации, почнали да се приготвяватъ, събрали пари и изпратили Г. Добревъ въ Одринъ да купи оръжже». «Княжество България», часть II, стр. 483. Д. Т. Страшимировъ въ «История на априлското въззание», томъ II стр. 47, казва, че «Иларионъ е *заминалъ* за Ямболъ, гдето въ лицето на Г. Дражевъ, добъръ търговецъ и състоятеленъ човѣкъ, той намѣрилъ яръкъ защитникъ на дѣлото».

Ако действително Драгостиновъ билъ изпратенъ отъ сливенския комитетъ въ Ямболъ, Г. Димитровъ нѣмаше да споменава «*отишелъ*» и Страшимировъ «*заминалъ*», а и двамата, които като менъ сж събирали сведенията си дума по дума и сж писали онова, което сж чули, щѣха да кажатъ «били изпратени отъ сливенския комитетъ». За обикновенния читателъ обяснението ни може да е маловажно, обаче, та патриота гражданинъ е обидно, ако не се изтъкне сама за истина, особено по народнитѣ дѣла.

били въ ненормално положение, т. е. пияни. Сутринта въ къщата на Н. п. Ивановъ се свикало ново събрание, гдето се говорило по настъпналия критически моментъ и бързитѣ мѣрки, които предстоятъ да се взематъ по приближающето се възстание. Въ това събрание е присъствувалъ и телеграфиста Ив. Цанковъ, който обещалъ да дава голѣмо съдействие на комитета.

Откриване на комитета отъ властта. Предателството. Обискитѣ и ареститѣ.

Когато всичко било готово и възстаницитѣ очаквали заповѣдь за излизане на Балкана, като молния отъ грѣмъ се разнесе изъ града, че комитета е откритъ отъ властта и че водителитѣ му се търсятъ, заптии, войска и башибозуци се поставили на кракъ, на работа. Обискитѣ и затварянето на гражданитѣ почнали безразборно. Най-напредъ билъ обискиранъ дюкяна на Г. Дражевъ, къщитѣ на Дражо х. Георгиевъ, Киро Икономовъ, Н. п. Ивановъ, Ат. Кратуновъ, Д. х. Ивановъ, Ив. Бѣлевъ, Митю Драгневъ и Захарий Величковъ. Бѣлю Дражевъ, живъ, пострадавшъ по това приключение, разправя по обиска следующето:

«На 23 априль 1876 година у дома е гостувалъ нѣкой си Иванъ Камбуровъ, ефеджия изъ гр. Одринъ. Бати (Г. Дражевъ б. н.) и гостенина сѣдѣха въ дюкяна ни и отъ тамъ тръгнаха за въ къщи да се мѣрятъ на кантаръ, кой колко оки тежи. Подирѣтъхъ Ставри, сѣдния ми братъ и азъ, тръгнахме и ние. Следъ мѣренето, бати и гостенина слѣзоха въ Каргуна да посетятъ нѣкои отъ комитетскитѣ хора, азъ съ слугата ни Георги върнахме се и отворихме дюкяна.

Не се минало половинъ часъ, дюкяна ни се заградилъ и обсадилъ отъ войска и заптии. Каймамина и единъ офицеръ, юзбашия, влѣзоха въ дюкяна и ме запитаха, где е бати ти Георги и имаме ли скрито орѣжие. Отговорихъ «нѣма» осаянъ два ко-

бура пищови, единъ ятаганъ и едно чифте кърма въжщи, като добавихъ, че каймакина знае това. «Лъжешъ чапкънъ», каза ми юзбашията и почнало се претърсването. Въ дюкяна не се намъри нищо. По заповѣдъ на каймакина, заптиитѣ почнали да копаятъ изъ двора, но и този имъ трудъ отишелъ напраздно. На една страна, до пещъта на яханата ни, били натрупани сурови биволски кожи. Като разхвърлили кожата и почнали на мѣстото да копаятъ, азъ въ трѣпки потънахъ.

Отъ сандъка, закопанъ отъ насъ въ земята, заптиитѣ почнаха да вадятъ оръжие и припаси. Намърили 4 чифтета кърма, разглобени на части, 8 револвери, 2 сабли, лѣти фишеци за чифтетата, патрони за револверитѣ, суровъ куршумъ за лѣене на патрони и едно гърне отъ около 4 оки сухъ барутъ.

«Бунларъ недѣръ бе» . . . , каза ми юзбашията и ми лепна единъ шамаръ. Одеве ми казваше, че ако намърите нѣщо, «бойнумъ кълданъ индже олсунъ» — «вратѣтъ ми отъ косъмъ по тѣнѣкъ да стане», прибавилъ каймакина и по негова заповѣдъ, дърпанъ, блѣсканъ и съ биене изкараха ме вънъ и предадоха на войницитѣ. Войницитѣ ме заобиколиха и държейки за дрехитѣ, мушкаха ме съ дипчицитѣ по гърба. Азъ, като младъ и буенъ, не можахъ да се стѣрпя и извикахъ съ голѣмъ гласъ: «ефендимъ, бу не едепсизликъ дѣръ, аскерлеръ не ичунъ бени дювюярларъ, бени рубаданъ не тутюярларъ? Бенъ аллахъ ми имъ, иокса кушъ да учаймъ?» — «Господине, това какво безобразие е, войницитѣ защо ме биятъ, защо ме държатъ за дрехитѣ? Азъ Господъ ли съмъ, или пиле та да харѣкна?» На тѣзи думи юзбашията обърна внимание и даде заповѣдъ да бѣде свободенъ, но сжщевременно добре пазенъ.

Когато ме караха въ затвора, намъреното оръжие и припаси се носеше отъ нѣколко заптии открито, а тѣлапа отъ турци събрана по улицитѣ казваше: «кючюкъ комитаи туттукъ, бакалѣмъ шимди пашаларъ кимъ оладжакъ» — малкия комита уловихме, да видимъ сега, кой ще имъ бѣде пашата». Надвечеръ докараха и баща ми и го тикнаха въ за-

творя при катилитѣ. Следъ тридневно запиране из-караха ме на истиндакъ (изследване). Въ мезлиша посочиха ми орджието и припаситѣ и питаха ме да кажа, кой го е скрилъ въ дюкяна ни. Отговорихъ «не знамъ», може каймакамина да го е скрилъ.

Хасанъ Ефенди, членъ отъ мезлиша, грабна едно чифте стъ масата, подаде ми го съ единъ патронъ и кара ме да поставя патрона въ пушката. Азъ взехъ патрона и почнахъ да го пъхамъ отгоре устата на пушката. «Бу ми, адамж инеденъ гечириръ, тюфекъ насълъ долдуюнуръ, гьойа, билмезъ» — «този ли, човѣка презъ игла прекарва, а пушка какъ се пълни, ужъ не знае», каза юзбашията и закараха ме пакъ въ затвора.

Изкаранъ бѣхъ още два пѣти на изследване и каймакамина като виде, че отъ менъ нѣма да излѣзе нѣщо, на следующия день менъ и баща ми закараха въ Сливенъ, вързани съ бюлекчета. Тамъ, мю-тесарифина Хайдаръ паша самъ изследва менъ и баща ми и при всѣко кратко прочитане на мазбатата ни (рапортъ по изследването), гледаше ме въ очитѣ и казваше на окрѣжающитѣ го бейове: «бу яшда ми олуръ башъ комита?» — «на тѣзи ли години става главенъ комита?» Тѣзи пашови думи ме окуражиха и азъ, за да покажа, че съмъ младо момче, почнахъ да плача».

Когато се правилъ обиска въ дюкяна на Георги Дражевъ, кѣшитѣ и дюкянитѣ на споменатитѣ и други подозрителни лица били заобиколени отъ аскеръ. Отъ действията и мѣркитѣ на властѣта и най-глупавия зритель можелъ да схване, че тукъ има предателство, а кой е предателя — никой не билъ въ състояние да отгатне. Всички рѣководители на движението били изпокрити, когато чрезъ Василь Новачковъ, членъ въ мезлиша, се узнало, че предателството е станало въ Одринъ. Г. Дражевъ, Иванъ Камбуровъ, З. Величковъ и Н. п. Ивановъ се скрили въ кѣщата на Василь Алексевъ, а Ставри Дражевъ, който него день билъ на гарата и разтоварвалъ траверси, билъ скритъ въ единъ вагонъ.

При обискирането на кжщата на дѣдо Дражо¹⁾ сж намѣрени още 2 чифтета «Лафише», пълни дисаги съ фишеци, 2 пицова, 1 ятаганъ, 1 пушка текъ, 3 револвери съ патрондашитѣ имъ и 2 ножа — касатури. Въ другитѣ кжщи и дюкяни женитѣ сж успѣли да изпокриятъ всичко компромитирующе. Благодарение на късогледството на турската власть, обискитѣ не дали очаквания резултатъ и всичко минало съ онова, което по-горе описахме.

А колко късогледи и наивни сж били турцитѣ при разтърсванията, нека приведемъ следния фактъ. Когато разтърсвали кжщата на Д. х. Ивановъ, Радка Ив. Бѣлева грабнала кофата, почнала да тегли отъ кладенеца вода и да полива цвѣтето въ градината. Въ четире рибени каци имало насадено зокумъ, а на всѣка каца въ прѣстѣта скрити по три револвера обвити въ кожа. Околовръстъ на дрѣвчето на зокума имало сятъ ечмикъ. Радка Ив. Бѣлева, за да отвлѣче вниманието на турцитѣ, ту поливяла цвѣтето, ту вземала ножицитѣ и кастрила израстналия ечмикъ отгоре въпроснитѣ каци. Нѣкои отъ войницитѣ се любували на цвѣтето, а пъкъ баба хаджийка беряла сухъ зокумовъ цвѣтъ, разтривала го въ шепата си и подавала на войницитѣ да дърпатъ «енфие». Турска хитрость—българска психология!

Презъ ношѣта всички скрити припаси и оржие въ I отдѣлъ били пренесени отъ Н. Славовъ, В. Новачковъ, Ст. Петковъ и Ив. Андоновъ въ Каргуна презъ Тунджа и всички заровени въ земята. 80-тѣ чифта царвули, приготвени отъ Н. Славовъ и Д. Стефановъ, били пренесени на 4 пѣти отъ Н. Славовъ и Ив. Андоновъ и заровени въ пѣсъка на рѣката до кжщата на протестантиня Петъръ. Други лица следъ обиска не сж заперани²⁾.

¹⁾ Споменъ отъ сливенското възстание, стр. 105.

²⁾ Твърдението на Д. Кукумявковъ въ книгата «Споменъ отъ сливенското възстание» стр. 105, че сж били посочени въ телеграмата отъ Одринъ, като съзаклятници, Киро Икономовъ, Ив. Цанковъ и Панайотъ Мишковъ (Боята) е невѣрно. Извършенитѣ обиски надъ другитѣ лица е станало по подозрение.

Уловения Г. Добревъ Карнобатловъ, отъ полицията въ гр. Одринъ, описва случката така: «Георги Дражевъ ми даде 30 турски лири и писмо до нѣкой си Ал. Сакеларий въ Одринъ. Качихъ се на коня и на втория день бѣхъ тамъ. Сутринта ходихъ въ «Али-паша», намѣрихъ магазина на Сакеларий, връчихъ му писмото, гърка го отвори и прочете, поиска отъ менъ 30-тѣ турски лири и каза ми да се явя при него подиръ обѣдъ. При втората ми среща гърка ми даде 3 пакета, отъ които двата съ патрони, а въ другия имаше 4 револвери. Взехъ пакетитѣ, опжихъ се за хана и на следующия день тръгнахъ на пътъ съ нарамено чифте на конь за Ямболъ. Когато минавахъ моста «Михалъ-кюпрюсю», едно заптие ме попита за тескере на чифтето. Отговорихъ, че имамъ и почнахъ да бъркамъ въ джеба си, обаче, като знаяхъ, че при тескерето ми се намира и разписката на изпратенитѣ съ сандѣка патрони по жельваницата, казахъ, че тескерето забравихъ въ Ямболъ. Заптието хвана коня за юздата и ме заведе въ Гюмрукъ-ханъ и ме предаде на единъ милиязиминъ. Свалиха ме отъ коня и предадоха на караула. Като схванахъ положението, взехъ позволение и придруженъ отъ едно заптие, влѣзохъ въ нуждника по нужда. Извадихъ отъ джеба си всички книжа, разкъсахъ ги на парчета и ги хвърлихъ въ канала. Него день бѣхъ задържанъ подъ стража въ двора и мислѣхъ, какво ще стане съ патронитѣ и револверитѣ, ако ги намѣрятъ. При отвеждането ми при юзбашията за изследване, последния отъ противоречивитѣ ми думи далъ заповѣдъ да разтърсятъ какво имамъ въ дисагитѣ. Когато изтръсиха тритѣ пакета и намѣриха револверитѣ и патронитѣ, юзбашията скокна на крака и разтревожено ме пита, какво търси това оржие въ дисагитѣ ми. Отговорихъ, че въ Ямболъ имаме два сюрекя овци и револверитѣ купихъ за овчаритѣ. Следъ това юзбашията ме предаде на стражата и заобиколенъ отъ 4 души заптии, заедно съ оржието и патронитѣ, заведоха ме въ Паша-капусу, предадоха ме на бинбашията и ме запряха въ затвора. На третия день изведоха ме за

разпитъ въ мезлиша. Отгоре масата съзряхъ заловеното у менъ орджие и патрони, двата сандъка също съ патрони, които бѣхъ предалъ чрезъ комисонеръ за въ Ямболъ и на една страна изпразень гърка Сакеларий, който ми е продалъ стоката. При сътствието на гърка доста ме разтревожи, обаче, азъ се решихъ да отказвамъ отъ всичко, даже ако гърка е открилъ отъ чие име е станала покупката. «Познавашъ ли този човѣкъ, сочащъ съ прѣстъ къмъ гърка», полита ме пашата. Не, отговорихъ. Гърка скокналь на крака и казалъ: «видѣхте ли паша е-фенди, азъ не ли ви казвамъ, че отъ три дни насамъ не съмъ продавалъ никакви револвери и патрони».

Отъ думитѣ на Сакеларий разбрахъ, че той не е открилъ лицето, което ме е изпратило до него. Това ме окуражи и азъ почнахъ на *инкяръ бабамъ*, «незнамъ» и «незнемъ». Следъ разпита закараха ме въ затвора и окачиха на врата ми синджиръ вързанъ за кръста. Вечеръта при менъ запрѣха единъ попъ. Попа се препорѣчва на менъ, че се именува Цвѣтко Ивановъ изъ Панагюрище, и че билъ уловень отъ турцитѣ въ Балкана, около Стрелча, въоръженъ, «Тѣзи читащи, синко, корена ни ще избиятъ, затворитѣ въ Пазарджикъ и Пловдивъ сж пълни съ наши братя и мене ме докараха тукъ по нѣмане мѣсто въ затворитѣ по онѣзи мѣста. Много мъжи прекараха и, най-сетне душа мила, казахъ на пашата въ Пловдивъ всичко, каквото знаяхъ и сега ми е легко. Ти за какво лежишъ тукъ, синко, да не си и ти обвинень въ комитаджилъкъ?» — Да, отговорихъ. — «Колко дни има отъ какъ си запрянь тукъ?» — Петъ — «Биха ли те, туриха ли те на мъжи?» — Не, днесъ ме изкараха на изследване и ми туриха тѣзъ синджири. — «Ами каза ли истината?» — Каква ти истина! Бива ли да подгоря цѣль Ямболъ, казахъ и подпрянь на ржката си помжчихъ се да задрема. — «Охъ, лошо чедо, лошо. Преди да ме запратъ тукъ, чухъ единъ чаушинъ да говори на другаритѣ си: «бу акшамъ Ямболданъ Дражеолу ве башка гирми комита гетириорларъ» — «тази вечеря отъ Ямболъ Дражевъ и двадесетъ комити ще докаратъ».

Отъ тѣзи думи на попа азъ се вледихъ и казахъ: «щомъ каратъ Дражоолу, работата е открита». Попа ме изгледа и подпрени всѣкой на ржката си заспахме.

Сутринята изведоха попа и единъ турчинъ, осъденъ на вѣченъ затворъ, запита ме при менъ ли бѣше запрянь попа. Казахъ да. Турчина кимна съ глава и ми каза: «този попъ не е попъ, той е помакъ шпионинъ и него нарочно го запираатъ при комититѣ да ги шпионира».

Следъ обѣдъ изведоха ме пакъ на изследване и ме питаха имамъ ли сношения съ Дражооло Георги, съ баща му, на тръгване за Одринъ Дражевъ даваль ли ми е нѣкакво писмо за купуване на оржие и пр. въпроси, отъ които разбрахъ, че действително мнѣния попъ е билъ шпионинъ.

Това е всичко, което се случи съ менъ и предателството въ което ме обвиняватъ и до днесъ, да съмъ извършилъ».

Геор. Добревъ, който изповѣда самата истина предъ насъ, който и днесъ се радва на довѣрието на своитѣ живи другари по съзаклятнето, който е билъ най-довѣрено лице на Г. Дражевъ, не може да се обвини въ случая въ предателство, а въ българска наивност — простотия. Писаното противъ него отъ Д. Кукумяковъ¹⁾ и Г. Димитровъ²⁾ е клевета.

Излизането на революционеритѣ и присъединението имъ съ четата на Стоилъ войвода.

Деньтъ за възстание билъ опредѣленъ 1-й май. Неочакваната буря — туряне ржка въ сърдцето на комитетското дѣло, скоро утихна и дейцитѣ, ако и да сж били скрити, чрезъ другитѣ съзаклятници правили разпореждане за излизане по Балкана. Нощта била обърната на день. Оржие, припаси, дрехи и всичко нужно за четата се прибрало въ къщата на Н. п. Ивановъ. Отъ 23 априль до изли-

¹⁾ «Споменъ отъ сливенското възстание», стр. 102.

²⁾ «Княжество България», часть II, стр. 486.

зането на четата всѣка нощъ ставали сж събрания и се правили довърнителни приготовления Обиски-тѣ, затварянето на Дражо х. Георгиевъ съ сина му Бѣлю, никакъ не стреснали, нито пъкъ уплашили българитѣ — възстанници. Напротивъ, взетитѣ мѣрки отъ властѣта давали по голѣмъ куражъ на гражданитѣ за водене на борбата. Илия Съселовъ, Ст. Дражевъ и Ат. Кратуновъ били проводени прѣснати изъ околнитѣ села, въ които имало привърженици по дѣлото, да подготвятъ населението да бжде готово и въоръжено.

На 28 априлъ Г. Дражевъ и Захарий Величковъ нощно време отпътували за Сливенъ и се срещнали съ К. Стояновъ, х. Д. Петровъ и други лица и ги питали, вѣрно ли е, че на 1-й май ще се обяви възстанието, а тѣ имъ отговорили, че датата 1-й май е отмѣнена и опредѣлено било да се възстане на 3 й май, срѣда.

Дражевъ и Величковъ се завърнали пакъ нощно време въ Ямболъ, свикали събрание и решили, четата да трѣгне на 2 й май вечерѣта, за да се присъедини съ четата на Стоилъ войвода. Знакъ, че възстанието е обявено въ Сливенъ, щѣлъ да бжде голѣмъ огънь запаленъ въ Сливенския Балканъ.

На 1 й май, презъ нощѣта, въ читалището било свикано голѣмо събрание, въ което сж присѣдствували всички готови за пѣтъ съзаклятници.

Никола п. Ивановъ прочелъ списъка на готовитѣ юнаци за трѣгване и мнозина, имената на които не се споменавали, викали «пиши и мене» и роптаели, защо да сж оставени за второ излизане.

Опредѣленитѣ лица за трѣгване сж били:

1 Георги Дражевъ, 2 З. Величковъ, 3 Ат. Кратуновъ, 4 Ж. Андреевъ Съртмаджевъ, 5 Пан. М. Гайдаровъ, 6 Ник. п. Ивановъ, 7 Стефко Петковъ, 8 Пан. Жековъ, 9 Илия Мошоолу, 10 Георги П. Бакаловъ, 11 Димо Русевъ, 12 Пан. Г. Шишковъ, 13 Руси Влаевъ, 14 Пенчо Тиховъ, 15 Илия Съселовъ, 16 Колю Дражинъ и 17 Тодоръ Сюлюкчиевъ.

Въ това събрание се взело окончателно решение, где ще се облекатъ и въоръжатъ бунтовници-

тѣ, по кой начинъ да се тръгне и се опредѣли мѣстото, гдето четата ще се събере.

На 2-й май Г. Дражевъ далъ заповѣдь революционеритѣ да се събератъ, щомъ се смрачи, въ къщата на Н. п. Ивановъ.

Когато всички били събрани, влѣзли Г. Дражевъ, З. Величковъ и Ж. Андреевъ, облечени въ униформа и опасани съ сабли и револвери. Ат. Кратуновъ, сжщо оформенъ, застаналъ предъ горнитѣ, държашъ знамето обвито въ черно сукно. Г. Дражевъ и другаритѣ му изтеглили саблитѣ си, далъ заповѣдь да се разтвори знамето и, като го кръстосали съ саблитѣ си, поканилъ юнацитѣ да се наредятъ около знамето. Следъ това попъ Никола, облеченъ въ черковни одежди и държашъ въ едната ржка евангелие, а въ другата кръстъ, прочелъ една молитва и клетвата за вѣрность къмъ отечеството, като каралъ юнацитѣ да повтарятъ всѣка дума. При изпълнението обряда за клетвата присѣтствували и нѣкои отъ родителитѣ и женитѣ на съзаклятницитѣ. Следъ полагане на клетвата за знаменосецъ по общо съгласие билъ избранъ Жеко Андреевъ. Възстанниците почнали да се обличатъ въ възстаннически дрехи и въоръжаватъ и всички весели и засмѣни, напети и горди, очаквали часа за тръгане.

Преди да тръгнатъ момчетата, Панайотъ Геор. Шишковъ и Ив. Андоновъ, сж били пратени да прегледатъ мѣстноститѣ, отъ гдето ще мине четата, дали не се намиратъ въ опасность. Тѣ се върнали и доложили, че всичко е тихо, нѣмало никаква следа отъ противоположно движение и Г. Дражевъ далъ заповѣдь четата да тръгне. Раздѣлата, между юнацитѣ отъ една страна и родителитѣ, женитѣ и децата на отправяшитѣ се да мратъ въ Балкана за свободата на отечеството отъ друга — била трогателна. Прощаванията придружени отъ съззи и целувки карали и най-коравото сърдце да грабне пушката и тръгне по Балкана. Баба Дражевница, държаша се съ едната ржка о дървото на знамето и съ другата — сина си, казала: «иди чедо, иди мила рожбо, да смѣжете ншия душманинъ, стига вече

черни почерняхме отъ тѣзъ върли душмани!» Георги Дражевъ съ буенъ тонъ казалъ: «не мога мамо, не мога вече да гледамъ теглилата азъ отечеството ни. Богъ ще даде, мамо, свѣтли дни и за България. Страшнитѣ окови ще съборимъ долу, заспалия български лъвъ гордо ще зареве и гордия Балканъ ще заехти; нашитѣ братя, нашитѣ сестри скоро ще си отдъхнатъ отъ тежкитѣ теглила. Мамо, азъ тръгвамъ, благослови ме, ти нѣма вече да ме видишъ и азъ, може би да бѣда провалеръ отъ душмански куршумъ и ятаганъ, но ти да не ме жалишъ. Сбогомъ мамо, сбогомъ останали тукъ братя и сестри», били последнитѣ думи и четата потеглила за пѣтъ, като минала презъ двора на Ив. Бѣлевъ. Отъ тамъ четата минала покрай градътъ, прегазила презъ рѣката и покрай нивитѣ и станцията, се опѣтила за «Двата чучура», гдето щѣли да се събератъ всички опредѣлени за Балкана революционери.

До «Миндовата кюша» чакалъ възстанниците Ив. Цанковъ съ едно момче панагюрче, Георги. Когато четата приближила до това мѣсто, единъ подсвирва и Г. Дражевъ извикалъ: «дай си паролата!»

Отговора билъ «ламя». Дражевъ казалъ: «наши сж» и четата тръгнала по направление на гласа. Ив. Цанковъ поздравилъ четата и всички по заповѣдь на предводителя насѣдали по зелената трева. Ив. Цанковъ казалъ на Г. Дражевъ, че братъ му Ставри съ четири момчета, Ст. Петковъ, Пенчо Тиховъ, Н. п. Ивановъ и Илия Съселовъ, заминали снощи, т. е. на 2-й презъ нощта, съ слияненчанина Стефанъ Сертъ Костовъ за с. Черкешлий и отъ тамъ за Балкана. Следъ това Иванъ Цанковъ съ целувки взелъ «сбогомъ», а Г. Дражевъ оставилъ на него мѣсто Жолю Дражинъ, Илия Мошоолу и Димо Русевъ да получатъ сутринята оржието и припаситѣ на нѣкои възстанници, които били опредѣлени да излѣзатъ на 4-й май, а той, Г. Дражевъ съ останалитѣ си другари, Жеко Андреевъ, З. Величковъ, Ат. Крадуновъ и Пан. М. Гайдаровъ, тръгнали да се присъединятъ съ четата на Стоилъ войвода,

Сутринята Коста Гунчевъ и Панайотъ Жековъ натоварили останалата частъ оржие, припаси и дрехи на една талига, покрили всичко съ сено и черги, качили се отгоре талигата Радка Ив. Бѣлева и баба попъ Иваница и, преструвайки се на болни, тръгнали ужъ за лѣджитѣ, а въ сѣщностъ за мѣстността «Миндовата кюша», предали всичко и се върнали отъ другъ пѣтъ за Ямболъ.

Презъ нощта, на разсъмване, отреденитѣ да тръгнатъ на 4-й май тръгнали и намѣрили Колю Дражинъ, Илия Мошоолу и Димо Русевъ. Последнитѣ казали на новодошлитѣ си другари, че Г. Дражевъ тръгналъ съ четирма другари и заповѣдалъ ние всички да отидемъ презъ «Краставо поле» и между «Косената могила» да чакаме за човѣкъ пратенъ нарочно, за да ни отведе при Стоилъ войвода. Следъ това Димо Русевъ почналъ да имъ раздава дрехи и оржие, обаче, никой нерачелъ да се облече и въорѣжи, защото нѣмало «главата», т. е. Георг. Дражевъ, и се завърнали прѣснати въ града. Колю Дражинъ, Илия Мошоолу и Димо Русевъ заровили вещитѣ въ едно лозе и надвечеръ тръгнали да стигнатъ Г. Дражева. Когато минавали презъ корията на «Шекеръ-заадето», чуло се подсвиркване, тѣ се обадили и намѣрили Ставри Дражевъ, Ст. Петковъ, П. Тиховъ, Н. п. Ивановъ и Илия Съселовъ и съединени тръгнали ноця. Като минавали покрай една коруджийска къшла, съгледали да свети огънь, едно куче залаяло, а коруджията уплашенъ изгасилъ огъня, а тѣ полека и предпазливо заминали и влѣзли въ «Моловата кория».

Отъ тамъ Стеф. Сертъ Костовъ и Ст. Дражевъ казали на другаритѣ си да ги чакатъ най-много три часа време, а въ случай че се забавятъ, да тръгнатъ по направление на рѣкчката за «Кушбунаръ», дето ще ги чакатъ. Тричасовото време заминало, а Ставри и Сертъ Костовъ не се завърнали. Ст. Петковъ¹⁾,

¹⁾ Стефко Петковъ като не успѣлъ да се съедини съ четата, на връщане се отбилъ въ с. Черкешлий въ къщата на братията Желѣзчо и Стоянъ Славчови и сутринята други двама селяни Желѣзчо Пеневъ и Ради Пеневъ прекарвали

Пенчо Тиховъ, Н. п. Ивановъ и Илия Съселовъ отчаели се, премалѣяи отъ гладъ рѣшили и презъ село Глушникъ се върнали въ Ямболъ.

Въ единъ гжсталакъ чакали Г. Дражевъ, Жеко Андреевъ, З. Величковъ, Ат. Кратуновъ и Пан. М. Гайдаровъ пристигането на другаритѣ си. Когато Г. Дражевъ вмѣсто очакванитѣ си доугари съзрялъ брати си Ставри, разядосалъ се и заповѣдалъ на Ставри да се върне и съобщи на Ст. Петковъ и други-

го презъ гечитя (малкъ мотъ) на р. Тунджа, опхтили го и той ношно време влѣзалъ въ града. На следуюция день по зори, къщата била заобиколена отъ заптии и войници, заловили го и обкованъ въ желѣза, арестували го въ една стаичка до нуждницитѣ. Испитанъ билъ лично отъ каймакамина нѣколко пѣти, взималъ ли е участие въ четата, где е билъ, когато властѣта го е търсила и други работи. На всички въпроси Стефко отговарялъ съ комитетското изречение «незнамъ, незнамъ».

Най-сетне изкаранъ билъ за разпитъ предъ мезлиша, въ който заседавали: Галибъ бей, Хасанъ ефенди, Хафузъ Неджибъ ага и П. Вирановъ, но и тукъ държалъ първото положение. Съвета, знайки, че Стефко е единъ отъ вътрешнитѣ хора на комитета, решилъ и го предалъ на мъчение, съ надежда да изтрѣгне отъ него нѣкакви показания. Ноще заптиитѣ сж го биели, а деня го изкарвали въ двора на затвора, държели го срещу слънцето, съ турена на главата му каменна плоча, натрупана отгорѣ съ едри камъни, обаче, и това изтезание не дало очаквания резултатъ Следъ това билъ закаранъ съ кола въ Одринъ и тамъ на ново билъ подложенъ на мъки и изтезания. Цѣли 15 дни денонощно билъ държанъ вързанъ съ синджиръ за вратѣтъ, а синджиря закаченъ на тавана, за да не може да сѣди. Най сетне, като не можалъ да търпи мъки, гладъ и безсъние при четвъртото изкарване за разпитъ въ мезлиша, хвърлилъ се отъ коридора на горния етажъ на затвора и падналъ долу въ несвѣсть, но неповредимъ. Служащитѣ въ затвора претълкували това, че Стефко се намира въ ненормално положение т е, че е лудъ и той въползуванъ отъ наивността и лековѣрието имъ, почналъ да се преструва на лудъ Единъ пѣтъ при закарването му въ мезлиша, като влѣзалъ въ стаята грабналъ чашата съ вода поставена отгоре масата до валията изпилъ я, грабналъ столъ и сѣдналъ срещу пашата. Валията го погледналъ и казалъ на чаушина: «бу делии не гитирдинизъ бурда? чабукъ тимарханая гьондеринизъ» — «този лудъ що го докарахте тукъ? скоро въ лудницата го закарайте».

По този начинъ Ст. Петковъ билъ облекченъ и се отървалъ отъ тежка присѣда.

тѣ момчета по-скоро да пристигнатъ, а той, Ставри, да иде въ Слизачъ и се предаде на мюгесарифина, като каже на последния, че отъ страхъ, когато ставалъ обиска въ дюкяна и къщата имъ, избѣгалъ и се скиталъ отъ село на село. Всичко това Ставри буквално изпълнилъ.

Следъ дълго чакане на останалата подире частъ отъ четата, Г. Дражевъ като видѣлъ, че я нѣма, рещилъ и предводителствувани отъ Сертъ Костовъ, оставили юнацитѣ да се спотайватъ въ гдсталака, а тѣ поишли да тръгнатъ войводата. Като намѣрили четата Г. Дражевъ и Стефанъ се завърнали при останалитѣ въ гдсталака момчета, далъ заповѣдь да се развие значето и ямболскитѣ революционери, съ извадени сабли и нарамени пушки наредени по двама, пѣрши пѣсенъта «Неще ме ний богатство, нещеме ний пари», стигнали и се присъединили съ четата на Стоилъ войвода.

Между сливенскитѣ момчета Г. Дражевъ съзрялъ отсъствието на повечето отъ членоветѣ на сливенския комитетъ и запиталъ Драгостинова за причината на тѣхното неизлизане. Последния казалъ, че въ Сливенъ е пристигналъ нѣкой си съмозванъ апостолъ — революционеръ и разубедилъ мнозина сливенци, да не излизатъ, защото отъ Влашко и Русия щѣли да дойдатъ доброволци и тѣ щѣли да воюватъ за свободата на българския народъ. Г. Дражевъ, разядосанъ, ропталъ противъ измамата на сливенския комитетъ. Иларионъ Драгостиновъ, тоже възмутенъ отъ постѣпката на сливенцитѣ, написалъ едно писмо съ остро и заплашително съдържание, адресиралъ го до К. Стояновъ, хаджи Димитъръ, Дянко Цоцковъ и др. и го изпратилъ съ особенъ човѣкъ.

Съединената чета чакала нѣколко дни въ Кушъ-бунаръ пристигането на още момчета отъ Сливенъ и селата, обаче, като видѣли, че никой не се явилъ, Стоилъ войвода, Г. Дражевъ и Г. Тиховъ решили да се развиятъ сливенското и ямболското знамена и прогласили деньтъ за възстанието. Въ това време се завърналъ А. Кутевъ отъ Сливенъ, носящъ отговора на писмото, което се прочело предъ войвода-

та, Г. Дражевъ и Г. Тиховъ. Войводата, разядосанъ отъ отговора, почналь да казва: ¹⁾ «толкова хора бѣха готови да издѣзатъ, ужъ все юнаци, които могатъ да хвърлятъ пушка, дето могатъ ножъ да въртятъ; — да търпятъ гладни и жадни; — да не се уморяватъ отъ път; — дето не взематъ отъ студъ и отъ дъждъ или боси да ходятъ и нищо да не имъ става. Съ тѣзи деца какво ще направя? До тамъ като отидатъ, ще се подбиятъ и уморятъ, да ги нося ли тогазы? Или като ни нападнатъ потеритѣ, да плачатъ подире ми като отстѣпваме? Себе си ли да бранимъ или тѣхъ? Следъ това войводата отбралъ годнитѣ за оружје, а останалитѣ момчета върналь назвѣдъ.

Войводата потеглилъ съ четата и стигналь въ Нейково, отъ дето го придружили нови въоръжени момчета. Отъ тамъ четата потеглила за «Вѣтрила», за да стигне въ Котель. Презъ нощъта (7 май) заваяль силенъ дъждъ и снѣгъ до една педя дебелина. Когато четата минавала Нейковото дере, войводата видяль турска войска, която и почнала да стреля върху четата. Далъ заповѣдъ момчетата да стрелятъ и да вървятъ къмъ рѣтътъ на Раково. Войводата отъ това ненадейно нападение билъ раненъ въ лѣвата нога, обаче, успѣль да се запази отъ смъртъ, стигналь четата до една чешма и трѣгналь съ нея по гжстия дебелъ Балканъ. Въ внезапна среща съ конницата, която, като съгледала четата, почнала да бѣга въ безпорядкъ, войводата съ гола сабля се впусналь подире ѝ, следъ това съ стреляне отблѣсналь конницата.

Когато войводата пълняль пушката, патрона изгърмяль и скъсаль голѣмия прѣстъ на дѣсната му ржка. Презъ деня много отъ момчетата се върнали, кой отъ кждето е дошелъ, а съ войводата останали само: Г. Дражевъ, З. Величковъ, Ж. Андреевъ, Ат. Кратуновъ, ямболци и В. Желчовъ, Ил. Драгостиновъ, К. Каяръковъ, Дели п. Гендовъ, А. Кутевъ, Стефанъ Сертъ Костовъ и други сливенци. Съ тѣзи момчета

¹⁾ «Споменъ отъ сливенското вѣзстание», стр. 124.

войводата стигналъ надъ мѣстото наречено «Качина усойна», отъ дето пълзешкомъ сутринята приближили до «Качи-дере». Отъ тамъ четата се унастила презъ мѣстото «Вратникътъ» и слѣзла около село Терзоба. Когато четата минавала презъ една долина, вървейки покрай дърветата, за да изпъзатъ на върха на една могила, посрещнала четата една потеря, предвождана отъ кръвопиеца Османъ биякъ-башия, който, като съгледалъ възстанниците, извикалъ «зурунъ, комиталаръ бурдадъръ» — «удрете, комититѣ сж тукъ!» Тамъ паднали убити Стефанъ Сертъ Костовъ и В. Кявляковъ. Другитѣ отъ четата се разбѣгали. Съ войводата останали само: Г. Дражевъ, К. Кавръковъ, М. Гаджаловъ, В. Желчовъ и А. Кутевъ. Тѣ, премалѣли отъ гладъ, мокри, кални и изнурени, чудили се кой нѣтъ да улоулятъ.

Г. Дражевъ, който носилъ съ себе си около 40 лири, далъ на едно овчарче едно бѣло меджидие, като предварително го заклѣлъ, че нѣма да издаде кой то праща, да купи хлѣбъ отъ селото, а войводата съ другаритѣ си се премѣстили на друго мѣсто да чакатъ за хлѣбъ. На едно мѣсто Г. Дражевъ намѣрилъ нѣколко охлюви и искалъ да накладе огънь да ти опече, но войводата не му позволилъ. Г. Дражевъ раздраженъ отъ гладъ, счупилъ охлювитѣ и почналъ да дѣвче жилавитѣ охлюви.

Когато Г. Дражевъ съ опулени очи гледалъ отъ где ще се зададе овчарчето да донесе хлѣбъ, войводата съгледалъ, че насреща имъ иде тѣпа отъ въроржени хора. Това била голѣмата потеря, която се отправила право на първото мѣсто, което посочило овчарчето. Войводата заедно съ останалитѣ си другари се отправили къмъ с. Терзоба, дето и ношували край лозята. Отъ гладъ всички били изнемоощали и войводата проводилъ Андонъ Кутевъ да иде въ Терзоба и отъ дюкяна на сливненчанина Енчо Ивановъ, да купи хлѣбъ и донесе на другаритѣ си. Андонъ тайно поздравилъ Енчо отъ името на войводата и последния обещалъ да приготви хлѣба. Въмѣсто хлѣбъ Енчо тайно се измъкналъ отъ дюкяна и съобщилъ на турцитѣ, че въ дюкяна му се на-

мира едно подозрително лице и няколко въоръжени турци заобиколили дюкяна. А. Кутевъ билъ заловенъ, битъ до смъртъ и като извили ръцетъ му отзадъ, вързали ги, претърсили го и намърили въ пояса му единъ револверъ. Кутевъ, като схваналъ, че е предаденъ отъ Енчо, на запитването защо е дошълъ въ селото, казалъ:¹⁾ «Този бакалинъ Енчо щеше да ни събира хора да излъзатъ съ насъ. За туй дойдохъ да ги прибера и да взема хлѣбъ отъ него, както и други пяхъ ми е давалъ».

Турцитъ хванали Енчо и го изпитали, какво знае по комитаджилъка. Енчо изказалъ всичко. Слущия преди единъ день предалъ на турцитъ Жеко Андреевъ, който се навърталъ въ една воденица и отъ тамъ съ нѣкой си Г. Колевъ щѣли да избѣгатъ за Ямболъ.

Войводата и другаритъ му се повърнали отъ лозята, дето чакали Кутевъ за хлѣбъ, а той се не завърналъ и съгледали отъ далечъ, че една голѣма потеря иде насреща имъ.

Четата тръгнала за къмъ с. Алобасъ и ношували надъ селото. Сутринта на 12 й май, за да си загубятъ диритъ, понеже било кално, тръгнали да газягъ покрай рѣка Тунджа и като се увѣрили, че диритъ имъ изчезнали, излъзали между Икизча и Бинкось, срещу «Кючукъ-ада», до ярѣтъ надъ «Сътмачешме», и се скрили въ рѣженитъ ниви и за уталяване на глада почнали да късатъ класове и да ядатъ млѣчнитъ рѣжени зърна.

Д. Кавръковъ казалъ на войводата, че Г. Дражевъ умалялъ и не може да върви по-нататкъ. Въ такава положение се намирили и другитъ юнаци. Г. Дражевъ казалъ на войводата да ги приведе изъ нѣкои невидени пѣтища и да отпѣтуватъ всички за въ Влашко или Сърбия, като добавилъ: «за пари не барете грижа. За всичко азъ ще отговарямъ». Когато възстанниците тѣй лежишката се разговаряли, едно турче воловарче съзрѣло ги и съ бѣгъ тръгнало къмъ потерята, която слизала отъ къмъ Икизча,

¹⁾ Споменъ отъ сливенското въстание. Стр. 148.

и казало, че имало скрити хора въ нивята до «Сътма, чешме». Друга една потеря се задала отъ къмъ Бинкосъ и скрититѣ въ нивята гладни, мокри, кални и разтреперани, едвамъ дишащи, само се гледали!

Така загаяни между шумолящитѣ рѣхави класове, потерята зърнала калпаклитѣ българи—юнаци, а предводителя на потерята отдалече запиталъ: «какви сте хора, предайте се, или ще ви избиемъ». Момчетата попитали войводата, да стрелятъ ли, макаръ и да имали по 4—5 патрона въ револверитѣ си, обаче, той не позволилъ. «Ще се предадемъ. Когато и самото време ни става душманинъ, какво можеме сторити?» отговорилъ войводата, а момчетата нажалени, искали да хвърлятъ колкото патрони иматъ, като казвали: «по-добре славно да умремъ, да ни избиятъ, отколкото да се предадемъ». «Защо да измремъ марцина», казалъ войводата, «револверитѣ не могатъ стигна до мѣстото, дето се нмѣсти потерята». Следъ това момчетата се разпасали и сложили револверитѣ и ножоветѣ си на земята, които събралъ Желчовъ, занесалъ на едно мѣсто и ги сложилъ на купъ. Отъ потерята дошли двама, единия прибралъ оржието, а другия разтарашовалъ предалитѣ се.

Д. Кукумявковъ, въ книгата си «Споменъ отъ сливенското въстание», като описва последнитѣ минути отъ съдбата на Стоилъ войвода и четата му, казва: «като се увѣриха (турцитѣ б. н.), че нѣматъ друго оръжие, заобиколиха ги отъ близо и ги отдѣлиха единъ отъ други. На всѣки единъ се навалиха по трима-четирма души, налегнаха ги, извиха ржцетѣ имъ наопакъ и ги вързаха съ пояситѣ имъ. Събраха ги, взеха имъ obuцата и ги караха боси, като ги лумчаха съ прикладитѣ на пушкитѣ си: «Ахъ, бай Стоиле», казваха момчетата, «защо не ни даде да стреляме и да ни избияха тука, отколкото да ни мжчатъ тѣй и да се хулятъ съ насъ. Тѣй ли е по-добре сега?»

Войводата, разлютенъ отъ постѣпката на турцитѣ, сърдцето му се кжсаше, че падна измаменъ и стана причина да ги мжчатъ, ругаятъ и хулятъ съ

тѣхното юзачество. Огънь обземаше сърдцето му, искри излизаха отъ очитѣ му, но не можеше вече да помогне. И той бѣше страшно вързанъ. Измъчени тѣ момчета на него тежаха тѣй, като че бѣше небето паднало отгоре му и не можеше да се помръдне. Той поискалъ да пие вода. Завели го и като се навеждалъ да пие, единъ отъ турцитѣ силно го ударилъ въ тила съ гърбътъ на ножа си. Той се изправи. Лицето му почерня и посиня отъ ударътъ, тѣй и отъ разкайбането си, съвестта го сгрива, че изложи момчетата и себе си на мачиние — тѣзи, които можаха да изплашатъ мѣчителитѣ си и да ги накаратъ да се скриватъ въ миши дупки; но нѣмаше що да стори. Сганътъ свърза рѣцетѣ имъ и задуши пѣргавата сила да нѣмѣе, като нищожна тварь.

Войводата не можалъ да претърпи този срамъ, тази измама, това поругание и унижение. Тръщналъ се на земята, като казалъ смѣло по турски: «вземете главата ми мѣчителю! Азъ отъ тука до тамъ не отивамъ. Защо мѣчите предалитѣ се вързани момчета? Ако сте бабаити, отвържете ги и излѣзте на среща имъ. Не тѣй вързани да ги биете».

Като тѣй безстрашливо и разярено говореше, отъ потерята налитаха единъ презъ други и всѣкой го удряше, дано имъ отлекне отъ тежкитѣ думи. Той още по-силно говореше, поне съ думи да си отдѣхне за измамата.

Турцитѣ, като видяха такава упоритостъ въ него, още повече го ритяха и удряха най много въранената затекла рѣка; но той не ставаше отъ мѣстото си. По-скоро проводили за една кола отъ селото Икизча да го натоварятъ. Колата стигнали и я примъкнали да го качатъ, като му извикали по турски: ставай се качи безвѣрникъ комита, че сега ще опиташъ пакъ гърбътъ на ножа». Той се не мръдвалъ и не преставалъ да говори. Тѣ го ритали и го хлопали по главата съ пушкитѣ си и като се зашеметилъ, отпусналъ се като мъртавъ. Турцитѣ го взели и го качили на колата. Колата тръгнала. Той щомъ се свестилъ, извилъ се и съ вързани рѣце се търкулналъ отъ нея и задното колело преминало

през гърдите му. Той извикалъ силно: «мъчителю! къде ме отвозяте? Никъде не отивамъ, до дето не вземете главата ми». Колата спрѣла. Сганьта се наокололиа при падналия. Пакъ го поели и го качили, като едни го давяли съ рѣце за грѣклана, а други скубяли дългитѣ му мустаци и съ юмруци удряли устата му и разкъравили зѣбитѣ му дано го възпратъ да не ги злослови. Той риталъ съ крака, отъ колата се хвърлялъ и не млъквалъ отъ да издумва такива докачителни думи, които не можалъ да ги приеме разгорениятъ имъ фанатизъмъ.

Следъ като го качали нѣколко пати и той се хвърлялъ долу безъ да се жади, изваѣкли го до единъ голѣмъ орѣхъ, отстрани пѣтътъ и сганьта се натрупала отгоре му. Момчетата вързани съ горестъ му продумали: «бѣй Стоиле, нали ти думѣхме, да не се предаваме. Сега не е ли по-мѣчно да гледаме като те мѣчатъ и не можемъ да те отървемъ, отколкото да ни убиятъ съ ножове въ рѣка?» Той не продумвалъ вече.

Разярената сгань налиташе, ту го хлѣмѣха, лумчаха, дрѣпаха, влѣчаха за мустацитѣ и го риташа въ устата съ кални царвули. Като се наситили вече на всячки безчеловѣчния, простряха го съ лице надолу, седнали двамина едри турци на кръста му върху вързанитѣ му наopakъ рѣце и двамина съ голи ножове се спрели до главата му: единъ отъ лѣво, а другъ отъ дѣсно. Единиятъ се влусналъ и поелъ мустака му, извавалъ лицето му и му показвалъ острието на голѣмия ножъ. Войводата вече тѣй блѣсканъ и ританъ по главата, въ сърдцето, бѣше смазанъ съвършено, бѣше излѣзалъ вѣнъ отъ себе си, както и гладътъ бѣше отнелъ жизненитѣ му силици. Като дърпащиятъ мустака му посочваше ножа си, той пакъ яростно проговорилъ: «отрѣжете ми главата, никъде не отивамъ, бѣсни кучета!»

Додето издума, стоящиятъ отъ лѣво силно го ударилъ въ врата съ ножа си и като не можалъ да отреже изведнажъ главата му, вториятъ хваналъ брадата му, мустакитѣ му и настѣпилъ плешкитѣ му съ единия си кракъ и отрѣзалъ главата му, сложилъ

я на земята, после я уловилъ за коситѣ на перчантъ и я издигналъ въ ржката си. Устнитѣ на отрѣзаната глава мърдали и наоколената станъ гледа-ла и отгваатвала: «безавѣрникътъ комита още псува». Седналитѣ на трупа отседнали, а вързанитѣ момчета ги докарали наблизо да гледатъ руганията и грозната смъртъ. Следъ като наситили кръвнишкото си любопитство, отсѣкли единъ върбовъ колъ, набучили главата и тръгнали, едни напредъ съ набучената глава, а други следъ тѣхъ.

Уловенитѣ ги закарали за Икизча и отъ тамъ въ сливенскиятъ затворъ, като имъ дали да ядатъ предъ заптийскитѣ коуши и главата на войводата сложена срещу тѣхъ. Като се нахранили, оковали ги въ желѣза и ги затворили, а други, които сполучиха да си отидатъ въ къщята и да почнатъ работата си, както и други, които прибегнаха, кой въ село, кой въ воденица, кой въ тепавица и пр, бѣха предадени. . . Чернитѣ предателски души, при които се прикриваха, не пожалиха тѣзи мъченици, но ги предадоха на турцитѣ, като че тѣ ще имъ дадатъ богъ знай какви награди. Предатели! Не можете изми вашитѣ подли души отъ чернотата. Вѣчно ще се срамите и ще червите лицата си предъ народниятъ еждь.

Докаранитѣ хванати отъ разбитата чета на Стоиль войвода ги запрели въ тѣснитѣ полици, усамотени и оковани въ желѣза. Мнозина отъ другаритѣ имъ остаиха коститѣ си на разни мѣста въ неравната борба, за да докажатъ на врага, че и отъ този народъ излѣзоха хора, които съ отворени обятия отиваха срещу куршумитѣ и смъртта, за да извоюватъ свободата на отечеството си, безъ да се жалятъ. За жалость, самата природа възпрепятствувала на предприетото. Малката силица се удавила и надвила отъ навалищата на турската станъ. Изповили се надежднитѣ юнаци, свързали се въргавитѣ сили и се хвърлили да гинятъ и немощеятъ въ тъмнитѣ зандани и очакватъ въ неизвестность едбата си.

Сливенския мютесарифинъ, като се увърилъ, че вече нѣма работа съ разбойници, а — съ политически престѣпници, дѣлъ заповѣдъ да се уловятъ всички съзаклятници и съучастници въ четата на Стоилъ войвода и ареститѣ почнали. На първото приключение — обискитѣ турцитѣ гледали като на нѣщо *младежка работа*, но когато нагледно видѣли, че българитѣ работятъ съ огънь и мечъ за събарянето на царството имъ, всички се озвѣрили и почнали да преследватъ българитѣ «падишахъ душманларж» — царскитѣ неприятели.

Даденитѣ последни две представления отъ драмата «Иванку» турцитѣ почнали да тълкуватъ за предвестникъ на бъдещето българско царство и думали: «гяурларъ, гюзюмюзъ иченде, театро гьойя ойнуярларъ, падишахлѣкъ куруюрларъ иди, бизъ гене серсемъ гиби сииръ едиьордѣкъ» — «безвѣрницитѣ предъ очитѣ ни, ужъ представление играятъ, црство сж. основавали, а ние, като заблудени се огледвахме».

Отъ завърналитѣ се юнаци отъ балкана се предали на властѣта Ат. Кратуновъ и П. М. Гайдаровъ, обаче нищо не изповѣдали, а въ всичко въ което се обвинявали сж отказвали да се признаятъ за виновни. Следъ тѣхъ ареститѣ почнали последователно.

Възбуждането на турския фанатизъмъ бѣ излъзълъ отъ границитѣ на човѣщината. Бейовѣтѣ Ади бей Градешлията, Хафузъ Неджибъ, Изетъ ефенди и др., които били винаги защитници и покровители на българитѣ въ града и околията, дали свобода на башибозуцитѣ да влизатъ въ Каргуна и нападатъ каргунцитѣ.

*) Турци, черкези и цигани, както споменахме другаде, бѣха почнали безпощадно да нападатъ мирнитѣ (2) граждани и жилищата имъ. Нѣколко привърженици и недоволни членове на комитѣта, една нощъ, се събради тайно въ къщата на даскалъ Атанасъ, рѣшили, за да запазятъ гражданитѣ отъ нападения, кражби и грабежи, и направили същевременно единъ кондакъ (бомба), който нощно време се хвърлилъ въ къщата на Панайотъ Вирановъ. Бомбата силно експлодирала и поставила всички домашни на П. Вирановъ и околни съседи въ голѣмъ страхъ и трепетъ.

Населението обзето отъ панически страхъ, понеже орджието било събрано и повечето отъ революционеритѣ сѣ били арестовани, почнало да се крие. Мъже, жени, моми и деца се криели отъ 12 до 18 май въ зимницитѣ, въ черковнитѣ тавани и нивята, гладни, жадни и безъ сънь. Башибозуцитѣ и черкезитѣ подпалили нѣколко къщи и пѣвни и когато избухналъ огъня, изплашеното население почнало да бѣга вѣнъ отъ града.

Разяренитѣ турци и черкези свободно почнали да упражняватъ най жестоки изтезания, обири, грабежи, бой, мъчене, особено върху лицата, които отказвали и не се признавали за виновни въ приписанитѣ имъ бунтовнически дѣла.

На 19 й май Шевкетъ паша се завърналъ отъ Бояджикъ въ Ямболъ и съ войската си и дридружающитѣ го черкези и башибозуци е искалъ да удари съ топоветѣ Каргуна. Когато нареждалъ войската отъ где и какъ да се почне нападението, пристигналъ Исмаилъ паша¹⁾, спрѣлъ плана на Шевкетъ па-

Гонимата цель била не да се напакости на П. Вирановъ, а да се сплаци и, като членъ въ мезлиша и довѣрено лице на каймакамина, да иска отъ последния защита за запазване на живота си. И въ действителность цельта била постигната. Сутринтъ близкитѣ на П. Вирановъ го увѣрили, че извършеното е дѣло на турцитѣ и той доложилъ и се оплакалъ на каймакамина по приключението. Каймакамина се увѣрилъ въ думитѣ на Виранова и далъ строга заповѣдъ никой отъ мюсюлманитѣ да не влиза въ Каргуна до завръщането на мютесарифина и Шефкетъ паша отъ Бояджикъ.

¹⁾ За хуманитѣ и великодушни дѣла на Исмаилъ-паша единъ неговъ съселинъ турчинъ, разправя следующето:

«Шефкетъ-паша, като се завърналъ отъ с. Бояджикъ, беше далъ заповѣдъ, да се изсекатъ всички залесени мѣста около града, съ цель, да не може да се укрива населението и нареждаше да се наредѣтъ орджиата.

Видни граждани, като се нвучили за зверския планъ на Шефкетъ-паша проводили 3-ма граждани (даскалъ Атанасъ, Н. п. Ивановъ и Ив. Бѣлевъ б. р.) до Галитбеювца, доложили за намѣренията на пашата, ханъмката, вѣзмутена, качила се на купето си, отива при Исмаилъ паша и му докладва всичко, което ѣ било докладвано.

Пашата набърже си облекълъ военната униформа, окачилъ на гърдитѣ си медалитѣ, облекълъ отгоре унифор-

ша и телеграфически поискалъ отъ Цариградъ неговото смѣнение, което и се изпълнило. Каргунци и до днесъ славятъ името на Исмаилъ паша и го считатъ за благодетель и избавитель на живота, имота и честъта имъ.

Отъ ямболскитѣ революционери и съучастници, самоволно предадени и уловени въ Балкана и въ града, едни били обесени, други пратени на заточение и други осждени по на три и петъ години.

На 29 юний, Петровденъ, въ Ямболъ сѣ били обесени Георги Дражавъ и Жеко Андреевъ. Атанасъ Кратуновъ¹⁾ и Злхарий Величковъ²⁾ въ Одринъ.

Заточени въ Диаръ Бекиръ: В. Коняровъ, Д. х. Ивановъ, Киро Икономовъ, Георги х. Панайотовъ,

мата си единъ дълъгъ овчарски кожухъ, турилъ на главата си калпакъ и съ овчарска гега се явилъ на разсъмновение предъ Шефкетъ-паша и почналъ да го моли да се откаже отъ намѣрението си. Последния съ разяренъ тонъ, извикалъ нѣколко войници и заповѣдалъ „бу кумитанънъ, келлесини, 5 дакика ичинде бана гетиречексинизъ“ — (на тази комита, главата му въ 5 минути ватре, на менъ щѣ я донесете).

Когато войницитѣ наскачали да уловятъ «комитата» Исмаилъ-паша, хвърля кожуха и . . . кръвопиеца, Шефкетъ-паша, пада на колене и съ плачъ моли началника си, Исмаилъ паша, за прошка».

Тлѣвнитѣ останки на Исмаилъ-паша сѣ погребени въ тукашната джамия «Ески-джамия»; построенъ му е отъ турското вакѣвско общинско управление модеренъ и красивъ паметникъ съ надписъ на турски, български и френски езици:

Тукъ сѣ положени тленитѣ останки на Исмаилъ-Хакъ паша отъ с Таушанъ-тепе (заешки връхъ) Ямболско, благодетеля спасителъ на населението-отъ II отдѣла на гр. Ямболъ, Каргуна, отъ клане и опожаряване, презъ 1876 година.

Умрѣлъ на 80 годишна възраст презъ 1294—1876 година.

¹⁾ Г. Димитровъ споменува имената на 3-ма души ямболци обесени, а за Ат. Кратуновъ нищо не казва. Кн. Бъл. т. II. стр. 490.

²⁾ З. Величковъ и Ат. Кратуновъ били закопани въ хиришханата, обаче гръцкия владика Дионисий, заповѣдалъ да ги изровятъ и следъ три дни били пренесени и закопани въ българскитѣ гробища на сѣщата махала, отъ свещ. Константинъ, служащъ при бълг. черква «Св. Константинъ и Елена».

Георги Козловски, Д. Стефановъ, Иванъ Бѣлевъ, П. М. Гайдаровъ и х. Илия х. Златевъ.

Осждени по на три и петъ години и излежали въ одринския затворъ: В. Мандровъ, Ст. Петковъ, Н. п. Ивановъ, Ив. Арабаджиевъ Т. Сюлюкчиевъ, Г. П. Бакаловъ, Драгия Николовъ терзи и Г. Добревъ.

Следъ обезцането на Георги Дражевъ двамата му братя Ставри и Бѣлю били пуснати на свобода безъ присъда. Следъ освобождението си Ставри Дражевъ е билъ наново търсенъ отъ властта, обаче, той чрезъ съдействието на италианския консулъ, Сакалука въ гр. Одринъ, избѣгаль въ Гърция и се завърналъ въ Ямболъ, когато победоноснитъ руски войски бѣха стигнали Санъ Стефано.

Дѣдо Дражо х. Георгиевъ билъ проведенъ въ одринския затворъ и се освободилъ когато се дала обща амнистия.

Биографически бележки и спомени изъ живота на ямболскитъ революционери.

---

† Георги Дражевъ.

Покойния Георги Дражевъ, водитель — революционеръ на на ямболското възстаническо дѣло, се родилъ на 26-й априль 1848 г. отъ българи православни родители. Баща му се именуваъ Дражо х. Георгиевъ, а майка му — Екатерина Бѣлева, по баща, а по съпругъ, Екатерина Дражева. Тази юначна майка бѣ родила четири сина, Георги, Ставри, Бѣлю Панайотъ и две дъщери Стефанка и Василка. Найвъзрастния билъ Георги.

Първоначалното си образование Георги получилъ при даскалъ Ради Ив. Колесовъ и после при Чинтуловъ. Дѣдо Дражо, човѣкъ търговецъ и състоятеленъ, презъ него време пожелалъ да даде на сина си Георги по високо образование и за тази целъ го пратилъ въ Одринъ да следва въ Българо католическата гимназия, която наскоро била открита.

Но въ Георги нѣмало наклонность къмъ наука и следъ единъ месецъ се завърналъ, въпрѣки волята на баща си, въ Ямболъ. Презъ младитѣ му години, баща му, акои да е билъ пръвъ богаташъ — търговецъ, за да научи сина си какъ се печелятъ пари, ценилъ го чиракъ при х. Василъ Драгоевъ, съ когото следъ година време Георги станалъ съдружникъ. Презъ 1870 г. баща му го прибралъ при него и заедно съ другитѣ му братия, Ставри и Бѣлю, станали съдружници. Търговията на съдружието била: бакалия, колониални стоки, съдружие въ тютюнева фабрика, стъклария и кожарство — купуване на сурови кожи. Вънъ отъ тази стока, съдружието се е занимавало и съ прекупуване на росомата, гюмрюка и дамгата.

Г. Дражевъ по натура е билъ едъръ, веселъ, съ пѣстри (руси) очи, базъ брада, широкоплещъ — съ една речъ, желѣзень здравенякъ.

Презъ 1871 г. въ Ямболъ е идвалъ въ цивилни дрехи единъ българинъ офицеръ отъ руската армия. Гостувалъ е нѣколко дни въ къщата на дѣдо Дражо. Офицеринтъ се е препоръчалъ на дѣдо Дражо за синъ на нѣкой си ямболчанинъ Николчо Паскалевъ, преселенъ въ Браила и че е дошелъ въ Ямболъ, като търговецъ на едъръ добитъкъ и да се е видѣлъ съ сродницитѣ си.

Презъ пребиването си, търговеца — офицеринъ, надъхалъ буйния Георги съ революционни идеи и Георги отъ миренъ гражданинъ, билъ ослѣпенъ отъ буйни революционни чувства. Деня и ноця заставлявалъ гостенина — да го учелъ на команда¹⁾, като се

¹⁾ Колко страстно покойния Г. Дражевъ обичалъ военшината, служи и слѣдующия разказъ, който чухме да разказва свещъ Панайотъ Ж. Воденичаровъ, сега енорийски свещеникъ при черквата „Св. Троица“.

„Единъ празниченъ день, излизайки отъ Св. Георг е вата черива, видѣхъ нѣколко момчета да тичатъ къмъ задъ св. Георгевското училище. Отъ любовитство, ако и възрастень, отидохъ и азъ. Заварихъ тамъ, Г. Дражевъ държашъ една тояга надъ рамото си, като пушка и маршировайки самъ, казвалъ „разъ, два, три“. На срѣщната страна на рѣката, сѣдели нѣколко кадъни, които гледали Георги какъ

облачаль въ офицерскитѣ дрехи на гостенина, които последния тайно носилъ въ кувара си. Баща и майка, възхитено казвали на офицера: «ахъ синко, дали ще бъдемъ живи да видимъ синоветѣ си, ейтѣй, облечени съ военни дрехи да ходятъ изъ града».

Е. Дражевъ, надъханъ вече отъ таково военно примитивно чувство, почналь явно да действува и организира, като революционеръ съгражданитѣ си. Покойния билъ върль неприятель на турцитѣ и бунъ будителъ на роба. Въ неговото лице се олицетворявало само една страдна вълна за подвигъ у единъ ужасно потиснатъ и грозно обезличенъ народъ. Душата на Георги била пълна отъ единъ блѣнь, отъ единъ девизъ: *Българско Царство, свободна България*. За постигане на този идеалъ, той преданно и божествено служилъ деннонощно и, като венець на своитѣ думи и дѣла, запечаталъ ги съ животътъ си — овисналь на вжже.

Въ разцвѣта на жизненитѣ си сили, той напустналь спокойния богатъ животъ, отишель на Балкана, сражаваль се съ врага, каленъ, мокъръ, полуголь и босъ и най-сетне предаденъ като робъ, билъ тикнатъ въ затвора и осъденъ на смъртъ, чрезъ обесване.

Г. Дражевъ, чрезъ своитѣ свободолюбиви идеи и мечти и безкористната си и преданна любовь къмъ майка — България винаги е вдъхвалъ на окръжающитѣ го революционери благоговение и священъ трепетъ и другаритѣ му просто го обожавали. Патриотическитѣ му думи: «бре българино, на тебе ли се даде туй теглило и зѣврствата на турчина? Ти си ималъ Крумъ, Асенъ, Калоянъ, отъ които треперели едновременни императори. Какъ се подавашъ днесъ на едни голтаци читаци да се подиграватъ и ругаятъ съ твоята слава, честь и имотъ? Стига вече спа! У тебе има кръвь юнашка, у тебе има сила, отъ оная лъаска сила, чрезъ която прадедитѣ ти стигнали до стениитѣ на Цариградъ. За тебе приближи съ-

се движи и играе, казвали: «бакънъ чапкъня, не гюзель талимъ ойнуюръ» — вижте проклетника, колко хубаво играе на талимъ — обучене».

тъждъ день, грабни пушка и ножъ и влѣзъ подъ знамето, на което е писано «свобода или смъртъ» и донесъ се помнятъ отъ жититѣ му другари.

Следъ предаването си на потерата, Г. Дражевъ билъ закаранъ въ Н. Загора и отъ тамъ, понеже билъ изнемощѣлъ отъ гладъ и дветѣ рани, една въ лѣвата буза, а друга въ дѣсниа кракъ надъ бедрото, настоялъ предъ кѣймакамина да го качатъ на қола и последниятъ далъ заповѣдъ, условили една бричка, качили го на колата и заобиколенъ отъ четири души сувари и двама заптии въ колата, изпратенъ билъ въ Сливенъ.

Когато бричката влѣзла въ двора на затвора, Г. Дражевъ видѣлъ баща си и братята си Ставри и Бѣлю, да гледатъ презъ прозорцитѣ на затвора и ги поздравилъ, като казалъ: «нищо нѣма, българини за свободата си, тъй знае да мре. Скоро тѣзи читаци ще видатъ, въ мѣстото, дето сега е забучена главата на дѣдо Стоилъ, да се развива Българско знаме съ лъвъ». Чаушина на затвора поканилъ Г. Дражева да иди съ него и го арестувалъ въ единъ полисъ. Хѣйдаръ паша — мютесарифина далъ заповѣдъ да се повика докторъ да прегледа ранитѣ на Дражевъ и му даде медицинска помощъ.

Следъ двудневно стоене въ затвора, Г. Дражевъ и другаритѣ му предадени и заловени, били проведени въ Одринъ, по заповѣдъ на валията.

Подиръ обѣдъ, четири души заптии изваѣли Г. Дражевъ и го представили предъ мезлиша, председателствуванъ отъ валията. На въпроса, заще е грабналъ оржие и излѣзълъ на Балкана, Г. Дражевъ отговорилъ: «днесъ цѣлия български народъ е противъ властѣта, не на султана, а противъ неговитѣ безбожни чиновници, които безпощадно грабятъ, колятъ, бесятъ и мчатъ българитѣ. Азъ се бихъ и подиръ менъ ще излѣзатъ нови сили да се борятъ съ васъ, до като България се освободи. Ще моля само едно, моитѣ съграждани да не осждаате, защото за всичко азъ съмъ виновенъ». Следъ разпита, осждали го на смъртъ чрезъ обесване и на 29-и юний 1876 г. билъ пратенъ въ Ямболъ да го обесятъ.

Когато трена пристигналъ на гарата, Г. Дражева свалили отъ вагона обкованъ въ синджири и звобиколень отъ десетина зиптии, пѣшъ го откарали въ града. Турцитѣ гледайки Дражева, псували го, плювали го, а нѣкои мѣрили отгорѣ му съ камъни. Кадѣни и турци се разгичали като бѣсни и бияли българитѣ, де когото срещнатъ. Гражданитѣ се изпокрили, дюкянитѣ се затворили, а улицитѣ били пълни съ турци и цигани и съ пачочени, ножове за да колятъ българитѣ.

Баба Дражевици пищѣла спрострена на земята. Гласътъ ѝ се чувалъ изъ цѣлия Ямболъ. Вечерята тя се посъзела, занесла въ затвора на сина си храна и единъ чифтъ обуща, обаче, дежурния чаушинъ на затвора не позволилъ, като казалъ: «падишвахъ мѣзънѣ екмеда варѣ, кундурасъ да варѣ. Лязъмъ олурса, бизъ вереджесъ. Сенъ ярънъ гелѣ». — «Царѣтъ ни хлѣбъ има и обуща има. Ако трѣбватъ ние ще дадемъ. Ти утре ела».

На 29 й юний сутриньта, два часа преди да съмне, Мемедъ чаушъ отишелъ въ кѣщата на попъ Никола, казалъ му да вземе причастието и да трѣгне съ него за въ затвора, дето имало двама българии да се причастяватъ, обаче, безъ да спомене имената имъ. Свещеника отишелъ въ затвора и съ узиснала глава и изпито отъ скръбъ и печаль лице изповѣдалъ и причастилъ нещастнитѣ двама българии — Георги Дражевъ и Жеко Андреевъ Съртмаджевъ.

Едновременно съ това, заптиитѣ бѣха поставили и две бесилки, една до симитчийницата срещу моста, а друга въ Каргуна до дюкяна на Ст. Касабоавъ.

Когато останало единъ часъ да съмне извели юнацитѣ Г. Дражевъ и Ж. Андрѣвъ, първия за II отдѣлъ, а втория за I.

Г. Дражевъ щомъ стѣпилъ на моста, почналъ да пѣе:

«Чуй ме мамо, чуй ме,
Пѣсенъ кат' ти пѣя,
Не жади ме, мамо,
Не плачи за мене,

Турци кат'ме бесятъ:
Скоро тѣзъ читаци
Отъ тукъ ще избѣгатъ,
Българина мѣжки
Съ пушка, мечъ въ рѣжа
Ще г'изгони вѣнка»¹⁾.

Баба Дражевица, която нея вечеръ никакъ не спала, като чула гласа на сина си, изпищѣла грозно, хукнала боса да прегърне и целуне сина си, но не била пустната. Войници и заптии я згобиколили съ насочени щикове и въпрѣки тази груба сила, тя като чула сина си да говори, хвърлила се върху войниците и на сила се мѣчила да мине да иде при сина си, но пакъ не била пустната. Нѣколко войници, по заповѣдъ на милязими́на, я уловили за дрехитѣ и рѣцетѣ и тя, спростряна отгорѣ моста, пищѣла съ колкото гласъ имала.

Отъ първата до втората бесилка, уллицитѣ били зарзети отъ войска.

Слънцето се блѣскало изъ невидимата бездна и, може би, бързало е да освѣтли, чрезъ лѣчитѣ си лицата — жертвитѣ, но тиранина не чакалъ. Тъкмо когато получерния платъ прекривалъ земята, кръвопиеца далъ заповѣдъ да се снематъ оковитѣ и синджиритѣ отъ Г. Дражевъ и съ усмихнатъ тонъ, казалъ на Георги: «е, джоджумъ, варъ ми биръ шей сүйлесънь?» — «е, синко има ли нѣщо да кажешъ?» — «да», отговорилъ юнака, качилъ се на приготвения столъ, уловилъ съ лѣвата си рѣжа вжето и казалъ по турски: «читакларъ, гаджалралъ, инанмаинизъ ки бени ве аркадашимъ астъктанъ сонра, сизъ рахатъ рахатъ бу топракта пала сюреджекъ синизъ. Бешюзъ сене олуюръ сизи, насалъ къопекъ гиби (когато Георги произнесълъ думата «къопекъ» — «куче», чаушина Мемедъ-ага насочилъ щика си срѣщу него, обаче, милязими́на не позволилъ да го мушне, като казалъ: «бракъ гяуру, не истерса сүйлесинъ» — «ос-

¹⁾ Тази пѣсенъ ни е предадена буквално отъ Митю П. Маджаровъ, който нея сутринъ билъ въ воденицата на Галибъ-бей, до моста.

тави безвѣрника, каквото иска да казва») беслю-
рузъ; бешюзъ сене олююръ насълъ канъмъзж ичи-
юрсънизъ, даха ми истиюрсинизъ бизи хайванъ ери-
не колланасинизъ? белъ бу даняданъ гидиюрумъ, Фе-
каты сизда чокъ чабукъ, кърмъза елмада гитеджекъ
синизъ». — «Читаци, гаджали! не вѣрвайте, че менъ
и другаря ми като обесите, вие свободно, свободно
ножа си ще мажите. Петстотинъ години ставатъ,
васъ какъ ви хранимъ като кучета; петстотинъ го-
дини ставатъ какъ кръвта ни пиете, още ли иска-
те, насъ вмѣсто добитъкъ да ни употрѣбязате? Азъ
отъ този свѣтъ отивамъ, но и вие много скоро, при
червената ябълка¹⁾ ще отидите».

Следъ това поелъ самъ вжжето, турилъ го на
вратътъ си и съ весело и засмѣно лице, като ка-
залъ: «Боже възкресни България, смъртъ на Турция»,
бутналъ съ краката си стола и увисналъ. . .

Картина страшна и ужасна! Необяснимо било
за турцитѣ хладнокръвието на този герой. Сѣкашъ,
бесилката му била утѣха, за да не гледа страдания-
ята на народа си, на когото съ тежки мъки и стра-
дания не можалъ да помогне.

Мнозина отъ турцитѣ се оплашили отъ него-
вото юнашко сърдце, като казвали: «чокъ джесарет-
ли гявуръ иймишь!» — «много рещителенъ безвѣр-
никъ е билъ».

Кадъни, турци и цигани почнали да хвърлятъ
камъни надъ увисналия трупъ.

На баба Дражевица се позволило да иди при
сина си да го види. . . но не вече живъ, а увисналъ
мъртавъ на вжже и тя горката, скубяща косата си,
подкрепена отъ дъщеритѣ си Стефанка и Василка,
минала моста и, като съзрѣла сина си увисналъ, пад-
нала на земята и почнала да плаче и реди. Карти-
ната взема трогателенъ образъ. Отдолу увисналия
трупъ, майката търкуляща се отъ безсилие, протѣга
ржцетѣ си да улови краката на сина си! «кръвници,
изедници, Богъ да ви убие, Богъ да ви се отплати.

¹⁾ Въ Азия, въ Мека отечество на Мохамеда.

Рано или късно и васъ ще бесятъ, като моя синъ, животъ мои братя», викала баба Дражевица, проклинайки съ ржце околнитъ турци.

— «Сусъ бе джадж, сусъ бе гявуръ, шимди се-нида асаръмъ хааа!» извикало едно кривозбато келяво заптие.

«Млъкни мръсний читако! отъ тази бесилка ще пропадне царството ви и тази книга (смъртната присжда б. н.), която сте окачили на гърдитъ на моя синъ, азъ ще я взема и ще я употребя вмѣсто тимянь надъ лешоветъ ви» отговорила баба Дражевица.

На съмване почнали да биятъ камбанитъ отъ дветъ църкви по случай празника Петровденъ. Кървавъ Петровденъ! Всѣки, който се научилъ за обесването, чудилъ се и се маялъ кжде да отиде да се скрие, а камбанитъ биятъ ли биятъ!

Баба Дражевица отъ зори до вечертъ, безъ да тури нѣщо въ устата си, се въртяла около трупа на сина си, като го е оплаквала съ насълзени целувки по ржцетъ и краката.

Надвечерь, по заповѣдъ на каймакамина, трупа на Г. Дражевъ билъ снетъ и предаденъ на майка му да го погребее. «Аль оглуну ве битунъ гюнъ ептюнь еллери ве аякларж, кесъ да . . . сокъ».

— «Вземи сина си и ржцетъ и краката, които цѣлъ день си целувала, отрежи ги и ги . . . бутни» казалъ милезимина и трагналъ съ войницитъ си.

Баба Дражевица съ помощта на дъщеритъ си и нѣкои решителни мъже, нейни сродници, натоварили трупа на една талига и го занесли въ къщата си.

Погребението на покойния се извършило сутринтъ на 30 юний безъ никаква тържественостъ.

Така ли трѣбваше да се погребее юнака, който е жертвувалъ душата си за свободата на своя народъ?

Вѣчна му память!

† Захарий Ж. Величковъ.

Обесениятъ на 28 й юний 1876 година Захарий Величковъ се е родилъ на 27-й априлъ 1843 година въ с. Смедово, Преславска околия. Баща му се именувалъ Захарий (Жеко) Величковъ, а майка му — Гана Димова по баща. Захарий се е родилъ три месеца следъ смъртъта на баща си и по традиция кръстили го на името на баща му — Захарий. Захарий нѣмалъ братя, които да подържатъ овдовялата му майка, а ималъ само три малки сестричета, отъ които най голѣмата била на 12 години. Наслщния си майка му изкарвала, като всички тогавашни българки, отъ чужда работа — предене и тъкане.

Когато Захарий почналь да чувствува, съ какви мъки и трудности майка му прехранва къщата си, пожелалъ да се залови на работа и ничо му го изпроводиль при единъ свой роднина въ гр. Шуменъ, за да го настани на работъ. Въ Шуменъ билъ цененъ за слуга при единъ богаташь бакалинъ, който, като съзряль дарбитѣ му, презъ свободното време проваждалъ го при единъ учитель да го учи на четмо и писмо. Захарий въ кратко време се научилъ да чете и пише и учителя му не намиралъ думи да го хвали предъ благодетеля му за неговата приемчивостъ и жадностъ за наука. Учителя му издействувалъ и Захарий му станалъ редовенъ ученикъ. Когато той порастналъ и брояль 18 години, завърналъ се въ селото си и, като считалъ себе си за доста «ученъ човѣкъ», пожелалъ да се услови за учитель, обаче, селянитѣ — чорбаджии не го приели, защото не зналя църковно пѣние, а още повече, защото обичалъ публично да говори за български царе, за България, че скоро ще бжде освободена отъ турското робство и подбуждалъ селянитѣ къмъ патриотически дѣла. Отъ тукъ Захарий обиденъ повторно отпътувалъ за въ Шуменъ, а отъ тамъ, понеже не намѣрилъ подходяща работа, заминаль за Влашко, въ Галаць, гдето се условилъ слуга при единъ грѣкъ — гостилничаръ. Следъ като спечелиль малко пари, съ две млади българчета отпътувалъ за въ Букурещъ и по-

стѣпилъ доброволецъ въ войската. Единъ отъ офицеритѣ, виждайки будността и способнитѣ му, издействувалъ и Захарий билъ назначенъ преписчикъ въ една военна болница. Тамъ той се научилъ отлично да говори ромънски и френски и доста се практикувалъ по фелдшерството.

Презъ 1868 година Захарий се запозналъ въ Букурещъ съ нѣкои български революционери, именно съ Ст. Караджа, Юрд. Планински, Хр. Македонски, Хр. Ивановъ Голѣмия и др. Отъ честитѣ срещи, буйни и пламенни разговори относително освободителното дѣло, които той ималъ съ горепоменатитѣ и други лица, той решилъ да се посвети на общенародна работа — освобождението на България. Въ 1870 година Захарий се скиталъ ту въ Русе, ту въ Варна, а презъ 1872 година се установилъ въ Ямболъ, като се препоръчалъ за фелдшеръ — «джирахъ хекими».

По натура Зихарий билъ доста красивъ момъкъ, ималъ среденъ ръстъ, хубави черни очи, черни мустаци, чаталеста брада, остра и черна коса, разчесана на две, късоликъ, съ бѣло лице и червени бузи, а въ лицето му винаги се съзирало сила, повелителностъ и нѣщо необикновено. Патриота българинъ въ очитѣ на Захария виждаше искреностъ, самоотверженостъ и всичко нужно за една блага и велика душа. Говорѣтъ му билъ късодуменъ, пълненъ винаги съ буйностъ, а въ тона му се слушало решителностъ и енергия. Носията му била: шаечено палто, панталони и жилетка, бѣла колосана риза съ цвѣтна вратовръзка, на главата му черно астраганено калпаче, часовникъ съ сребъренъ кордонъ окаченъ презъ врата, а подъ палтото опасана съ каишъ на кръста дълга черкезка кама, която при най-малко навеждане човѣкъ съзиралъ. Празничното му облекло било цѣлъ костюмъ отъ черно сукно. По образование той билъ доста начетенъ човѣкъ и предъ ямболското турско и българско общество минавалъ за единъ много ученъ човѣкъ.

Най-напредъ въ Ямболъ се запозналъ съ Георги Дражевъ, съ когото свързалъ тѣсно приятелство

и последния го назначилъ за надзирателъ на дружествената тютюнева фабрика. Захарий се запозналъ отблизо съ по-виднитѣ турци, които политично се показвали любезни къмъ него, а въ сжщность тайно започнали да го преследватъ, ненавиждатъ и чрезъ разни сръдства мжчели се да го махнатъ отъ града. Г. Дражевъ, като схваналъ новосъзиданото положение и, като усѣтилъ адскитѣ намѣрения на агитѣ, заставилъ Захария, за да го не считатъ за «ябанджия», да се ожени и му избралъ за съпруга Паска Г. Попова, за която презъ 1875 година и се оженилъ. Презъ 1876 година добило му се е момиченце — Ганка, на която последната си бащинска целувка е далъ на 2 й май сжщата година.

Когато четата на Стоилъ войвода, при която се числялъ, по заповѣдь на войводата отстъпвала къмъ Раково, З. Величковъ билъ раненъ въ дѣсната нога надъ колѣното. Вследствие на тази рана той не можалъ да продължи пътя за по-нататкъ и ношно време, когато стрелбата била престанала, съ Ат. Кратуновъ тръгнали за въ Ямболъ. Случило се и двамата ношни скитници да не знаятъ пътя и се отзовали въ с. Терзоба, дето се криели цѣлъ день въ една воденица край селото. Презъ ношьята другаря му Ат. Кратуновъ се изгубилъ и Захарий опечаленъ отъ това за него нещастие, тръгналъ ношя, стигналъ до с. Кълеклий, влѣзалъ въ една овчарска колиба, нахранилъ се и по зори стигналъ до гарата на Ямболъ. Помжчилъ се да влѣзе въ стаята на Ив. Цанковъ, обаче, не дръзналъ, защото около гарата циркулиралъ воененъ патраулъ. Най сетне се решилъ да влѣзе въ града и, като предвиждалъ опасность, влѣзълъ въ рѣка Тунджа и газишкомъ стигналъ до вратата на кжщата си. Хлопалъ вратата внимателно, хвърлялъ презъ зида камъни, за да се сътятъ домашнитѣ му и му отворятъ, но напраздно. Презъ зида хвърлилъ оржжието си — едно чифте, револверъ, дълъгъ ножъ, патрондаша и чантата си и се опжтилъ, изнуренъ и мокъръ до уши, за въ кжщата на баба си, дето заварилъ и жена си. Домашнитѣ му казали на Захарий, че властѣта нѣколко пъти е

обискирала къщата имъ, за да го търси. Той изпратилъ жена си да скрие оръжието му и тя заедно съ майка си разкопали въ градината единъ трапъ, заровили оръжието и приласитъ и отгоре пръстътъ насадили изникнало цѣѣте. Захарий се скрилъ въ тавана, затрупанъ съ парцали и боклукъ, и цѣли три деноношия почивалъ тамъ.

На четвъртия день презъ нощта отишелъ съ жена си въ къщата си да прибере нѣкои компремтирющи го нѣща. Когато жена му отключвала пѣтната врата, видѣлъ го сливенчаниня Симитчи Сава и го поздравилъ съ «добре дошелъ». Захарий се помолилъ на Савата да го не издава и се премѣстилъ да се крие въ къщата на Костадончана Вѣла.

Сутриньта по зори къщата, въ която Захарий билъ скритъ, била заобиколена отъ войска и заптии. Когато Захарий още сиялъ, въ двора влѣзълъ сливенския мютесарифинъ Хайдаръ паша съ нѣколко войници и заптии и се отправилъ право къмъ стаята на Захарий. Чаушина Мехмедъ-аа отворилъ вратата и Захарий скокналъ на крака. «Чикъ динаръ бе комита», извикалъ Мехмедъ аа и Захарий разтреперанъ излѣзълъ отъ стаята. «Сенъ ми синъ джирахъ хекими Величкоолу» — «ти ли си хирургъ докторъ Величковъ», запиталъ пашата и безъ да чака отговоръ, казалъ: «аьльнъ да баглаинъ» — «иземете й го вържете».

Двама заптии го заловили за ръцетъ и ги вързали отзадъ и подъ строга стража отъ войници и заптии билъ отведенъ въ ковака, обковали го съ вериги и го зпрѣли въ отдѣленъ полисъ. Сутриньта се почнало изследването, обаче, отговора на З. Величковъ билъ на всички зададени въпроси само единъ — *въ Одринъ же проводете и тамъ ще кажа всичко.* Следъ три дни докарали отъ сливенския затворъ Ст. Дражевъ, П. М. Гайдаровъ и Дражо х. Георгиевъ и единъ подиръ другъ ги извеждали предъ пашата за лична среща съ З. Величковъ. Отговора на тримата му другари билъ: «познаваме се съ Зах. Величковъ, но да е ходилъ съ оръжие по Балкана, не знаемъ».

Когато Захарий Величковъ билъ вече въ ржцетѣ на властѣта, въ кжщата му се направили нѣколко обиски, обаче безъ резултатъ. За сведения викали сж нѣколко пжти на день жена му и баба му, но нищо не открили. Най-сетне пашата се помжчилъ чрезъ подкупъ на жената, и, когато и въ това не сполучилъ, почналъ да злослови жената и да я заплашва съ смъртно наказание, като съучастница и укривателка.

Следъ това Величковъ билъ проведенъ въ Одринъ и тамъ билъ осжденъ на смъртъ чрезъ обесване.

Захарий Величковъ билъ обесенъ на 28- юний 1876 год. въ Одринъ на ул. «Абаджиларъ баши».

† Атанасъ Тодоровъ Кратуновъ.

Обесения на 28 и юний 1876 год. въ Одринъ на ул. „Атъ пазаръ“ Ат. Т. Кратуновъ, се е родилъ въ гр. Ямболъ презъ 1852 година.

Баща му се именуваъ Тодоръ Кратуновъ, а майка му Калуда х. Георгева по баща. Училъ се е на „четмо и писмо“ при даскалъ Иван Бѣлчевъ, и баща му, по нѣмане на срѣдства да подържа сина си дълго време въ училище, ценилъ го е за желѣзаръ — балтаджия. Той е билъ доста красивъ момъкъ, черноокъ, съ черни навити нагорѣ мустаци, срѣденъ ръстъ и винаги добре облеченъ „афрафранка“. Като се занимаваъ съ своя скроменъ занаятъ, чрезъ който подържалъ и родителитѣ си, не пропускалъ случай отъ да се срѣща съ интелегентни хора, отъ които черпилъ нѣщо по приготвленията на освободителното дѣло. Когато се породила идеята за основаване на възстаннически комитетъ, той е вземалъ активно участие въ четата на Стоилъ войвода и когато четата била нападната отъ войска, той съ З. Величковъ напустналъ войводата и тръгналъ да се върне въ Ямболъ. По незнание на мѣстата, съ другаря си Величковъ се отзоваъ около с Терзоба и тамъ въ една воденица, се е крилъ цѣлъ день. Презъ нощта, като се пригответъ за пжтъ излѣзалъ по нужда и съгледалъ край рѣ-

ката да се движатъ хора. Уплашенъ отъ това, той безъ да се върне да яви на другаря си, хукналь да бѣга и следъ дълго скитане по пътя стигналь двама селени отъ с. Къопеклий, отъ които единия го прибраль въ къщата си и сутринята облеченъ въ селски дрехи съ селинина свободно влѣзаль въ града. Презъ време на отсъствието му, каймакамина нѣколко пѣти провождаль заптии да обискиратъ къщата му, за да го търсятъ, но се връщали празни.

Като разбраль, че съ криене нѣма спасение, отишелъ въ конака и се предалъ на каймакамина. Последния като похвалиль постѣпката му, помжчилъ се чрезъ разни ласкателства и обещания да узнае всички подробности по комитетското дѣло, обаче Ат. Кратуновъ, вѣренъ на клетвата си, нищо не откриль. „Азъ съмъ ходилъ по балкана съ четата на Стоиль войвода, обаче, кои други отъ града ни сж. участвували, това не зная. Ако съмъ виновенъ, „осждете ме“ билъ отговора на заданитѣ му въпроси отъ каймакамина и пашата.

На Константиновъ-денъ (21 май) изпратенъ билъ обкованъ съ желѣза въ Одринъ и следъ едномесечно запиране, придружено съ тежки мъжки и изтезания, осждили го на смъртъ и обесили на 28-й юний въ Одринъ въ „Атъ-пазаръ“.

† Жеко Андреевъ Съртмаджевъ.

Починалия чрезъ обесване на 29-й юний 1876 г. Ж. Андреевъ, се е родилъ въ гр. Ямболъ презъ 1851 год. отъ българи православни родители Андрей Съртмаджевъ и Танка Жекова.

Училъ се е при даскаль Ради Колесовъ и Пан. Астарджиевъ. Когато попорастналь, баща му го цениль чиракъ при единъ шивачъ „френкъ-терзия“. Презъ 1872 год. Жеко се сдружилъ съ Ст. Петковъ и отворили самостоятеленъ дюкянъ.

Въ младитѣ си години той станаль интименъ приятель съ Г. Дражевъ и З. Величковъ и заедно съ тѣхъ се посветиль да работи за благо на народа си.

Когато презъ 1873 г. тукъ се основаль комитетъ, Жеко е билъ като дѣсна ржка на Г. Дражевъ и въ

всички патриотически начинания, действувалъ е предано отъ душа. Той е билъ членъ съветникъ въ комитета. Като се занимавалъ съ своя скроменъ занаятъ, той никога не пропускалъ случай да не се срещне съ апостолитѣ и ратниците по освободителното дѣло. На замамливата идея, за политическа свобода е билъ единъ отъ нѣргавитѣ и искрени деятели. Обичалъ страстно да чете вестници и самъ получавалъ нѣколко, като „Свобода“, „Лебедъ“, „Гънанъ“ и др. Жеко е билъ знаменосеца на Ямболската чета и, когато четата на Стоиль войвода се съединила съ Ямболската, била нападната отъ редовна турска войска, около Нейково, той останалъ назадъ отъ четата и като нѣмалъ физическа възможност, пощю време се намѣрилъ около с. Терзоба и се скрилъ въ една воденица. Воденичара нагостилъ Жека, а единъ селенинъ, Г. Колевъ, донесълъ му селски дрехи и нагласилъ да го отведе въ Ямболъ, като аргатинъ да кара колата му натоварена съ жито. Презъ това време дошелъ въ воденицата бакалина отъ селото, Енчо Ивановъ и като съгледалъ Жека намръщенъ да седи на една пека (стойлъ), попиталъ воденичара кой е и кжде пжтува Жеко и излѣзалъ. Следъ половина часъ вѣоржжени турци прелвождани отъ трима заптии, заобиколили воденицата, уловили Жеко и вързанъ го проводили въ Сливенъ, отъ тамъ въ Ямболъ и после въ Одринъ, дего го осждили на смъртъ чрезъ обесване.

Жеко Андѣевъ Съртмаджевъ е обесенъ на 29-й юний, въ Ямболъ, до симитчийницата при моста за Каргуна.

† Даскалъ Атанасъ М. Кожухаровъ.

Той се е родилъ презъ 1831 годъ въ II отдѣлъ на гр. Ямболъ. Като най малкъ синъ на родителитѣ си, тѣ го обичали, защото Атанасъ, по природа е билъ любознателенъ и склоненъ къмъ умствени занятия. Още отъ малкъ, баща му го дава на училище.

Първоначалното си образование получилъ отъ даскалъ Мариинъ Ст. Петровъ, после отъ Иванъ п. Стефановъ (и двамата отъ г. Котель) и следъ тѣзи учители е

следвалъ и при стария поетъ и учителъ, Добри Чинтуловъ отъ г. Сливенъ.

Следъ като е завършилъ образованието си, започва да работи заедно съ баща си кожухарство. Но тукъ неговата любознателностъ не изчезнала. Той снабдилъ кожухарницата съ български книжнина, и доставялъ четиво и на съгражданитѣ си. Стариятъ Петко Р. Сливейковъ, който не веднъжъ е идвалъ въ Ямболъ, е гостувалъ у Ат. Кожухарова и му оставялъ книги за разпространение.

Единъ день отишле първенцитѣ на Ямболъ при баща му и заявили: „Бай Михале, ний ти искаме момчето — да ни бжде даскалъ“. Зарадвалъ се бай Михалъ, а не по-малко неговия синъ, това е било мечтата му отъ детивство. Ний вече го виждаме учителъ на децата на ямболци. Условията, които му създава неговата служба, му давали възможностъ да обогати жадния си за познания умъ. Изучава основно черковно славянския, гръцкия и руския езици. Библиотеката му била пълна съ български, славянски, гръцки и руски книги. (По време на освободителната война, турцитѣ сж я унищожили). Често той е ходилъ въ „Панковото кафене“ — бившето читалище „Пробуда“, дето се е събирала тогавашната интеллигенция и се разисквали обществени въпроси.

Повече отъ трийсетъ години, години на упорита строителска работа, прекара покойниятъ голѣмъ ямболецъ между стениѣ на скромното училище при църквата „Св. Георги“, върху развалинитѣ на които днесъ се издига могщия корпусъ на нашата прогимназия. И сжщо както това училище лежи погребано подъ тѣлото на своя жизнерадостенъ израстъкъ, така и тоя, който бѣше дълга години негова душа и неговъ умъ, спи вѣчния си сънъ подъ разрастналото тѣло на родния си градъ.

Ат. Кожухаровъ, именуванъ обикновено „Даскалъ-Атанасъ“, е единъ отъ неопенимитѣ учители и възпитатели на поколенията, които растѣли съ идеалитѣ на борбата за духовно и политическо освобождение. Неговата просветна и обществена дейностъ го поставятъ въ първитѣ редове на народнитѣ будители, които вдъхнаха ду-

ща на едно мъченическо племе и направиха възможни подвизитѣ на неговия устремъ къмъ свобода.

Готовъ вече за една обществена служба, той се впуска въ нея, но безъ шумъ. Завързва приятелство съ тогавашнитѣ дейци по възбужданieto и политическото ни освобождение. Завързва кореспонденция съ Любенъ Каравеловъ и Петко Славейковъ. Презъ 1858 година е дошелъ въ Ямболъ само за две денонощия Раковски. Свикалъ тайно събрание. Говорилъ е за освобождението на България и предложилъ щото интеллигентнитѣ сили на Ямболъ да основатъ читалище. Такова се е основало, но до 1868 година е куцало. Отъ тая година нататъкъ начело на читалището заставатъ по-енергични хора. Избрали сж настоятелство, на което Даскалъ Атанасъ е станалъ подпредседателъ. Това читалище скоро се обърнало на революционно училище. Пѣвали сж революционни пѣсни и сж четели вестницитѣ на българската емиграция.

Следъ освобождението Даскалъ Атанасъ билъ избранъ за кметъ, отъ която длъжностъ се отказалъ въ полза на Киро Георгакевъ. Впоследствие става директоръ на Руска болница, отъ която служба се отказалъ, за да се върне пакъ на учителската си професия.

Въ румелийско време е билъ опълномоощаванъ за представителъ на ямболското гражданство на редовнитѣ годишни законодателни сесии въ гр. Пловдивъ. Умира като народенъ учителъ презъ 1888 год. Последнитѣ дни отъ неговия животъ сж го заварили въ пълна материална нищета.

Тлѣнитѣ останки на покойника сж погребани въ старитѣ каргунски гробища, дето се строи сега новъ кварталъ.

За увѣковѣчаване паметъта на починалия ямболски народенъ труженикъ, училищното настоятелство е наименовало новопостроената презъ 1924 год. прогимназия, въ II отдѣлъ на Ямболъ, *Народна прогимназия Даскалъ Атанасъ Кожухаровъ.*

ЗАКЛЮЧЕНИЕ.

Отъ нѣколко години насамъ у нѣкои патриоти съграждани се е породила идеята за въздигане на единъ паметникъ за увѣковѣчаване паметъта на трагично загиналитъ четири души революционери, обаче, и до днесъ идеята не е турена въ изпълнение.

Прели десетина години покойния кметъ Никола п. Ивановъ, който е билъ единъ отъ дейцитъ по революционното дѣло, купилъ е за смѣтка на общината едно мѣсто на ул. „Батембергъ“, до моста за гарата я тамъ се пренесоха и положиха тържесивно останкитъ на покойницитъ Надъ гроба на тѣзи мчженици днесъ стърчи дървенъ кръстъ и то безъ надписъ!

Презъ 1908 година, по инициативата на бившия кметъ Ал. Миновъ, се образува единъ комитетъ за въздигане на паметникъ, обаче и до днесъ нищо не е направено.

Старитъ народи сж отдавали божествени почести на героитъ си, а днесъ частъ отъ нашата интелигенция, едни сж упоени отъ славолюбие и богатство, други изучаватъ декаденството на западъ и леновошно прелиставатъ книгитъ на Марксизма, четатъ и учатъ Нитче, Горки, Толстой и др., а за своето си нищо не знаятъ, нищо не вѣршатъ.

Патриотически дългъ е на тѣзи, които днесъ даватъ тонъ на общественитъ ни работи да се застѣнятъ да увѣковѣчатъ паметъта на загиналитъ, чрезъ въздигане на единъ паметникъ. Чувството на патриотизма у ямболчанина не е угаснало И днесъ е готовъ да поднесе лептата си за такава благородна и висококултура цель, стига да има кой да вземе инициативата¹⁾.

¹⁾ Идеята за въздигане на единъ паметникъ за увѣковѣчаване паметъта на трагично загиналитъ четири души революционери, която и до днесъ не бѣше турена въ изпълнение, е вече подета и най-късно до идния Петровденъ, 1929 год. ще бжде осъществена.

Сегашния общински кметъ, Ст. Митевъ, който полага усиленни грижи и старания относно благоустройството на цѣлия ни градъ, завзелъ се е сериозно, украсилъ е вече избраното мѣсто за въздигане на паметника, като е наредилъ

ХИМНЪ НА ОСВОБОЖДЕНИЕТО.

- Н—народе милий, ти, следъ дълги мжки:
Е—ехидно трепанъ, битъ, моренъ съсъ сѣчь,
Г—горенъ, убиванъ съ ятагани, съ пушки. . .
О—освободенъ си — ти не си робъ вече!
В—въкове петъ, ти пѣшка въвъ неволи,
О—обязетъ отъ сълзи, въ болки задушень
И—и мръше грозно, но Богъ не изволи —
М—мъргавъ робъ л' останешъ—въчно оскверненъ.
П—побѣялъ старецъ отъ Атона викна. . .
Е—екътъ му: „чада болгари сме ний“, . . .
Р—раздвижи всички и борбата ека,
А—а бойна тръба, гръмна въ планини.
Т—ти тръгна. . . рече: „ехъ свобода мила!“
О—огритна робския хомогъ движимъ;
Р—разби тиранска звѣрска воля гнила,
С—светна, се прѣсна, като буенъ димъ.
К—кръвени робъ скокна, очи отвори. . .
О—опаса ножа, грабна пушка, мечъ! . . .
В—врага кръвникъ, почна жени да пори. . .
Е—ехъ Боже, хвана се ужасна сѣчь. . .
Л—ливади, ниви бѣха въ кръвъ облѣни
И—и всичко тлѣнно стана пепель, прахъ!

и съ съдействието на енергичния градски архитектъ Тр. Гюлевъ се е построилъ единъ паркъ въ най-красивата частъ на града.

Предъ очитѣ на пѣтника, влизащъ въ града, се изпречва единъ паркъ отъ 580 кв. м., ограденъ съ желѣзни пармаклѣци поставени върху дѣлани айтоски цоколи.]

Парка е украсенъ съ градински цвѣтя и въ срѣдата на мѣстото за паметника, дето сж положени коститѣ на обесенитѣ четирма революционери, е построена сжщо желѣзна ограда върху гроба

Отъ добродѣла на кмета, гражданството се увѣри въ неговитѣ добри начинания и ще се надѣва въ скоро време да види осъществень общиятъ идеалъ, за да отдаде своитѣ божествени и патриотични почести на героитѣ си.

- Ч—черкези, турци и араби черни,
Е—еднакво колѣха деца безъ страхъ...
С—смилилъ се намъ тогази, Тозъ Царь Руски...
Т—той гордо викна на Султана: „стой!“
В—вразитѣ ни — пълчища диви турски,
О—отчайно моляха пророка свой,
А—а цариградскитѣ стени трептяха.
Л—лице намуси, турския Султанъ...
Е—европа млькна, българки заѣха,
К—кавала медни, ечна по Балканъ!
С—свърши се всичко и Българ'я клета,
А—ако и кървава, но жива вечъ...
Н—невидимо отъ благодарность взета,
Д—държи днесъ стѣга¹⁾), вика ни съ тазъ речъ:
Р—развивай се, ликуй народъ свободенъ
В—въвъ тоя славенъ и тържественъ день!
Т—ти славно вечъ гони завѣтъ народенъ —
О—освобождене . . брата свой робенъ!“
Р—радвай се българино, тържествувай
И—и вѣчно Царя, Този . . споменувай!

Ж. А. Върховски.

---

¹⁾ Знаме, байракъ.